

Prisiminimai apie Bronį Savukyną — p. 3

Pokalbis su egzorcistu Arnoldu Valkausku — p. 4

Kaip verčiamos knygos šiandien — p. 8, 9

Senieji Lietuvos kaimai — p. 10

Naujasis literatūrinis herojus

Ko nėra autoriuje, to negali būti ir jo kūrinys. Tačiau tai, ko dar nėra visuomenėje, jau galima rasti literatūroje. Siekis patvirtinti šį teiginį mane vėl privertė griebtis plunksnos ir parašyti naują romaną, kurio įvykiai perkelti tolimon praeitin. Tačiau apie šią knygą nekalbėsiu. Kur kas svarbiau išryškinti bendrus šiuolaikinės literatūros bruožus, juos išnagrinėti ir suvokti: kur link verta judėti?

Pastarųjų metų literatūra dažniausiai kelia liūdnu minčių. Kaip ir seniau, joje galima išvelgti dvi pagrindines kryptis. Pirmoji solidarizuojasi su valdančiųjų sluoksnių idėjomis, antroji siekia suformuluoti protesto strategiją. Šiuolaikinė poezija vos gyva, o proza – varginga ir kartu pavaldi komercijai. Daugybė knygų parašoma vykdam užsakymus. Pasitenkindami kukliais honorarais, literatūriniai vergai štampuoja tekstus, suplanuotus aukštesniuose sluoksniuose.

Skaitytojui siūloma išsirinkti kūrinių lygiai taip pat, kaip jis renkasi maisto produktus prekyboscentryje. Priimti „teisingą sprendimą“ visuomet padės rūpestinga reklama. Literatūros kritikus pakeitę finansų ekspertai visada pasakys, kokia prekė geriau perkama. Tačiau pinigai dar netapo vieninteliu meno matu, nes menas susijęs ir su kitais dalykais.

Populiariose knygose išreikštos idėjos skurdžios ir paprastos. Kovinge fantastikoje, damų nuotykiuose ir detektyvuose pasaulis išlieka toks, kokį jį mato šiandien gyvenantis autorius. Pagrindinė tokių knygų tezė: realybė negali būti kitokia. Technikos stebuklai ir individų žygdarbiai vaizduojami pilkame nekontamto sociumo fone.

Perteikti kitokio gyvenimo atmosferą neįstengia ir šiuolaikiniai istoriniai romanai. Daugelis kūrinių jau nuo pat pirmųjų puslapių atrodo lyg grynas klastotės: automobiliai pakeisti karietomis, o vingrios siužeto linijos užtemdytos akivaizdus autorių nemokšiško. Tokie romanai pasižymi atviru antiistoriškumu, o jų autoriai – moraliniu ir socialiniu konformizmu. Leidyklos šitokias knygas leidžia nepaliaujamais srautais.

„Populiarių naujienų“ gausa knygų rinkoje atitinka masinės skaitančiųjų publikos skonį, o rimtesnės knygos daugeliui skaitytojų neįdomios. Manoma, kad Rusijos visuomenė tokiu būdu siekia pasislėpti nuo nemalonių dalykų, kurie dedasi meno pasaulyje. Populiarioji literatūra – viena iš tokių slėptuvių. Ji, kaip kinas arba muzika, nekuria kitos realybės, o tik pagražina esamąją ir suteikia jai daugiau komforto. Daugelis autorių, rašančių miesčioniškos slėptuvės gyventojams, patys joje ir gyvena. Literatūrinė kūryba šalinasi realių gyvenimo problemų (ypač socialinių) ir taip numarina meną. Lieka tik populiarus produktas.

Masinei literatūrai oponuojančios srovės dažniausiai apsiriboja tik protestu. Jos prikelia realizmą, griežtai kritikuoja nūdieną, tačiau nesuteikia aiškumo, kaip būtų galima keisti buržuazinę tikrovę, ir nekalba apie sąlygas, kuriomis galėtų užgimti nauja asmenybė – literatūrinis herojus, parodantis savo amžininkams ne tik didžiausias jų ydas, bet ir būdus, kaip jų atsikratyti. Tokių knygų autoriai (pavyzdžiui, Christopheris Buckley knygoje „Dėkui, kad rūkote!“ ir Frédéricas Beigbederis „14,99“) geriausiai atveju išdrįsta tik pajuokti esamą tvarką.

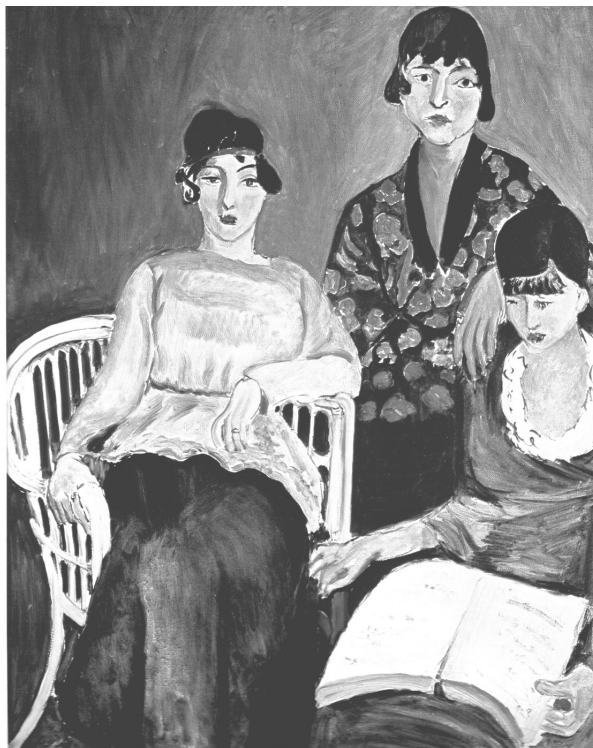
Griežtesnius reikalavimus keliantys skaitytojai kartais skundžiasi, kad „protesto literatūros“ autoriai nemoka pademonstruoti socialinės alternatyvos, bet tai nėra didelė problema. Kai kurie kairieji fantastikos kūrėjai (beje, gyvenantys ir Rusijoje) iš tikrųjų išdrįsta paneigti visuotinį tikėjimą amžinu kapitalizmu triumfu. Tačiau ar jiems pavyksta sukurti alternatyvų personažą – ne individualaus maišto įsikūnijimą (kaip Chuckas Palahniukas „Kovos klube“), o kolektyvinį simbolį, į kurį galėtų lygiuotis šiandienos skaitytojai?

Romane „Raudona ir juoda“ Stendhalis pateikė personažą (Žiuljeno Sorelio) pavyzdį, kuriame daugybė kartų lyg veidrodyje regėjo savo konfliktą su neteisinga visuomenine santvarka. Knyginis herojus, kurio mums taip trūksta, pats nebūtinai turi būti revoliucionierius, bet jis privalo žadinti revoliucionierius verguose. To, dėl ko pastaruosius 30 metų kovojo visa literatūrinė opozicija – pažadinti kritikus skaitytojuose, – anaipol nepakanka. Aiškūs atsakymai į visus klausimus, kurie keliami „amžinojo“ neoliberalizmo krachą patyrusiai visuomenei, – štai kas turėtų vainikuoti naujojo literatūrinio herojaus kūrimo darbą.

VASILIJ KOLTAŠOV

Deja, kol kas neturime tokio žmogaus, gimusio knygoje ir paverčiančio ją galingu, mąstančią visuomenę žadinančiu ginklu. Tačiau ar turime skaitytoją, kuriam toks herojus būtų reikalingas? Meno nuopuolis juk visada susijęs su prislopusiu visuomenės dėmesiu, nors publiką iš pradžių pradeda žadinti ir pavieniai atskirų autorių bandymai.

Populiarioji literatūra nepajėgi varžytis su protesto literatūra savo personažų kokybe. Masinio vartojimo herojus – eilinis žmogus. Jis nebūtinai pasirodo kontoros valdovo pavidalu, tačiau jam būtinai suteikiami paties įprasčiausio asmens bruožai, nepriklausantys nuo lyties. Masinio vartojimo knygos herojus gali būti narsus stipruolis arba kilniaširdis gražuolis. Jis gali žavėti, gelbėti arba išduoti, bet tai neturi jokios reikšmės. Svarbiausi vidiniai konfliktai visada bus primityvūs, grįsti asmenine nauda arba jos atsisakymu kaip didžiadvasišku aktu. Visa tai, žinoma, yra jau užsifiksavę milijonų skaitytojų sąmonėje. Todėl masinė publika nemyli kitokių herojų. Ji kol kas nesugeba jų suprasti, tačiau jie jai reikalingi.

Henri Matisse. Trys seserys. 1917

Ne viskas, ką šiandien įprasta vadinti avangardu, tai ir yra. Pažangų knygos charakteri nulemia naujoviškas jos turinys, o ne eksperimentinė forma. Puikų stilių liudija lakoniška kalba, galinti perteikti įvairius įvykių niuansus (nuo minties krustelėjimo iki kvapu), gyva, veiksmo (o ne aprašinėjimo) kupina siužeto struktūra. Tačiau ar toks stilius revoliucinis? Gal ir taip, bet tik tada, jei jis bus glaudžiai susijęs su pasakojimo esme ir knygos idėjomis. Kitu atveju toks stilius atrodys gana tradiciškai. O gal jis geresnis už tą, kuris pasitelkia iki tol nežinomas, naujai išrastus žodžius arba itin neįprastas situacijas, siūlomas itin įprastiems žmonėms? Galbūt viskas priklauso nuo skaitytojo gebėjimo priimti naujus literatūros principus.

Iš tikrųjų avangardiniame meno kūrinys vietoj įprasto žmogaus, perkelta į neįprastas stebuklines sąlygas, turėtų atsirasti neįprastas personažas, parodytas mums gana įprastoje situacijoje. Iš pirmo žvilgsnio toks metodas nėra naujas. Pagal tokią pačią schemą buvo kuriamas ir ankstesnysis avangardas. Argi ne panašią siužeto schemą mums siūlė Lermontovas „Mūsų laikų herojuje“ ir Turgenevas „Tėvuose ir vaikuose“? O gal klasikinį avangardo modelį reiktų keisti nauju, visiškai skirtingu?

Aprašytosios schemos negalima laikyti knygų rašymo instrukcija. Tai veikia esminis principas. Savo romane autorius

gali mums parodyti naują asmenybę neįprastomis sąlygomis, tačiau tos sąlygos neturėtų sudaryti statiško fono. Įdomiai knygai būtina ne tik kulminacija, bet ir įvairūs įtampos lygmenys, ne tik charakterių mūšiai, bet ir ne itin labilios jų formavimosi sąlygos.

Koks turėtų būti pirmyn kviečiantis šiuolaikinės knygos herojus? Be abejonės, jis negali būti paprastas žmogus, o kaip tik tai ir yra didžiausia problema. Rašytojai linkę – tiesiogiai ar netiesiogiai – pasakoti apie savo gyvenimą. Jie stebi aplinką ir iš jos išplėšia pačius ryškiausius paveikslus – tą darė Čechovas ir Jorge Amado. Bet ar šiandien tai reikš žingsnį pirmyn? Ar tokio metodo mums užteks? Taip, jei autorius išvelgs permainų užuomazgas. Ne, jei rašytojas nesugebės išvelgti to, ko dar nėra, bet būtinai bus. Globali pasaulio krizė užbaigia vieną epochą ir žengia į kitą. Didelių permainų laikotarpis verčia keistis ir meną, jau seniai esantį sąstingio būsenos. Visuomenė negali sustingti toje pačioje vietoje.

Ko nėra autoriuje, to negali būti ir jo knygos herojuje. Depresija, socialinė baimė, susitaikymas su esama aplinka, sąmoningas ir nesąmoningas konformizmas – visa tai trukdo avangardinei literatūros kūrybai. Tačiau pati didžiausia kliūtis – autorias nenoras matyti išsikerojusią visuomenės konfliktą, jau dabar milžinišką ir linkusių dar didėti. Neužtenka būti socialiniu realistu (nors šiandien tai drąsus žingsnis) – reikia tapti socialiniu avangardistu. Vargu ar istorija aukštai įvertins šiandieninius mokslinės fantastikos kūrėjus, tačiau jie nuveiks didį darbą, jei sukurs naujosios epochos asmenybės prototipą.

Victoras Hugo buvo respublikos ir jos barikadų bičiulis. Aktyvi visuomeninė pozicija tais laikais jam leido tapti itin drąsiu pašvinkusio santvarkos demaskuotoju. O daugelis mūsų rašytojų netgi labai nutolę nuo visuomeninio gyvenimo, esančio pradinės vystymosi stadijos. Jie ne tik nežengia koją kojon su gyvenimu, o velkasi iš paskos įsikibę į jo uodegą. Kaip tik dėl to mes kol kas neturime pirmyn kviečiančių literatūrinių simbolių. Juos tenka graibyti iš praeities. Tokia padėtis ne tik literatūroje, bet ir muzikoje, dailėje bei kine.

Per pastaruosius 30 metų sukurti geriausi kūriniai – realistiniai, kartais priskiriami satyrinio realizmo kryptim. Realizmas nėra vienalytis. Jis gali ne tik sąžiningai konstatuoti (Irvine'o Welšo romanai apie narkomanus), bet ir sukurti kažką visiškai naują. Realizmas sugeba užbėgti įvykiams už akių – kaip tik tą jis turi padaryti šiandieninėje literatūroje. Žanras gali būti pats įvairiausias – istorinis romanas ne mažiau naudingas nei fantastika. Į knygos puslapius galima perkelti visus nūdienos konfliktus ir jiems suteikti kol kas neegzistuojančią atsvarą – naują žmogų, asmenybę, kuri nesutinka su viskuo susitaikyti. Bet kokia valdžia, bet kokia neteisybė gali būti pateisinama kaip kilusi iš Dievo, bet žmogui visai nebūtina pulti prieš šį blogį ant kelių.

Akivaizdu, kad tokio herojaus pasirodymas neišvengiamai pakeis įprastą literatūros foną ir pavers literatūrą visuomenėje dar neįsiplekusio mūšio arena. Knygą meno kūriniu gali paversti tik konfliktas – filosofinis ir socialinis. Visi dabartiniai kūriniai, grįsti praeities idėjomis ir atspindintys praeities dvasią, negali būti pavadinti menu. Menas yra tai, kas pranašauja ir gimdo naujoves visuomeniniame žmonių gyvenime.

Ko nėra autoriuje, to negali būti ir jo knygoje – tai rūstus principas. Jei literatūrinio darbo ėmėsis žmogus yra dabartinės santvarkos įdiegtų pažiūrų vergas ir kalinys, iš jo vargu ar sulauksime ko nors vertingo. Jis neįstengs savęs pranokti knygoje, kol nepranoks savęs realiame gyvenime. Iš kurgi atsiras naujos personažo vertybės, gyvenimo tikslai ir nuostabą keliantys charakteriai, jei jų nesugeba išivaizduoti pats kūrėjas? Nė vienas autorius nėra įpareigotas tapti tuo žmogumi, kurį sukuria knygos puslapiuose, tai tiesiog neįmanoma. Užtat įmanoma sukurti tokį žmogų, kurio dar nėra ir kuris pasirodys vėliau, jei bus judama iš anksto žinoma kryptimi.

Protesto nepakanka. Literatūrai nepakanka atspindėti visuomenės problemas. Pažangi knyga turi parodyti pokyčių kryptį šiandien gyvenantiems žmonėms. Ji turi parodyti laisvės siekiančio žmogaus tvirtybę ir atskleisti jo principų prigimtį. Pasaulis laukia naujųjų literatūrinių herojų.

Pliusas ant sielos

Negaliu pakęsti žodžio „kultūrintis“. Sąmonė jį automatiškai saisto su kultūrizmu, fitnessu ir kitais neatpažintais tolimųjų galaktikų objektais. Reiškia jis tai, kad pakeli galvą nuo krosnies su kunkuliuojančiomis kruopomis ir nusiteiki skirti dėmesio miesto gyvenimui. Nežinau, gal galima važiuoti ir į kaimą pasisemti kultūros, bet turbūt retai, o ir reikia žinot tikslias vietas, įvykius, fenomenus, žmones. Tensekskanda folkloristams širdis: Vilniaus labirintus išmanau geriausiai, jau vargu ar keisiu šliaužiojimo grafikus į kokius kitus.

Prieš Velykas žiūrėjau Gintaro Varno „Dekalogą“: kiek suprantu, statytą pagal studentų etudus. Teatro neišmanau, bet kai kurie ne tin susijungę tarpusavyje: infantilūs melodramos elementai niekaip nederą su grotesko dominantėmis. Fragmentiška, tačiau graži jaunų žmonių vaidyba, intensyvumas, autoironija, ypač kalbant apie „efektų ir afektų“ teatrą. K. Kieślowskio įtvirtinta tema nesisvaido religine atributika; ir tai labai gerai, nes Dešimt Dievo įsakymų yra universalesnis reiškinys už, tarkim, Katalikų bažnyčią, nuo kurios viešų pareiškimų šiomis dienomis norisi atsiriboti. Įdomiausia – pirmą kartą gyvenime mačiau į spektaklį atėjusių kunigų: buvo su koloratėmis. Vienas iš aktorių, gatvės muzikantas, prašinėjantis pinigų, rėkalojo: „Užsidėkit pliusą ant savo sielos.“ Tikrai geresnis darinys už tą „kultūrintis“: konkretus kaip Viešpaties buhalterija.

Velyknaktį klausiausi Ezekielio knygos nedidelėje provincijos bažnytytėje ir galvojau, kad visa toji išstarmė turėtų ištikti vieną dieną KB. Nuskambėjo tarsi mistinė perspektyva ir linkėjimas: „Nuplausiu jus tyru vandeniu, bus nuvalyti visi jūsų nešvarumai, – visi jūsų stabai bus pašalinti. Duosiu jums naują širdį ir atnaujinsiu jus nauja dvasia. Išimsiu iš jūsų akmeninę širdį ir duosiu jums jautrią širdį.“ (Ez 36, 25–26) Bet labiausiai, kaip ir kasmet, įstrigo Izaijas. Keista, maniau, kad mano tikėjimas nebe-

gyvas, tačiau skaitiniuose buvo bent pora eilučių, su kuriomis susitapatinau. Kitos mišų maldos – vien mechanika, nebejaudinantis ritualas, nieko nereiškiantys judesiai, kuriems tenka prisiversti primesti prasmes. Mano santykis su liturgija jau beviltiškas, tačiau brangūs tie žmonės, su kuriais kažkada turėjai tiek bendro; ateiti į pamaldas kartu su jais reiškia tą patį kaip ir sėdėti prie šventinio tėvų stalo. Kitaip sakant, irgi pliusas ant sielos, kuriai patinka nešioti nematomus kryžiuokius.

Sugrįžimas į miestą buvo džiaugsmingas: visi susitikome parodos „Portretai“ atidaryme (Senamiesčio menininkų galerija: Artūras Aliukas, Elena Griščenko, Agnė Juškaitė, Paulius Juška). Lyg būtume nesimatę šimtmečius; o ant sienų kabėjo ir į mus žiūrėjo dar kiti *mes*, kai kurie kone tikresni už gyvus. Nors vienas iš tapytojų atidarymą pavadino ne paroda, o peržiūra, jauteisi tarsi veidrodžių karalystėje arba itin originaliame pažinčių klube: o kas šitas, o kuri iš čia atėjusiųjų šita? Tapybos etiudai yra skubrus žanras, kai per kelias valandas iš piešinio perbėgama į pozuojančiojo charakterį. Kai kurie maksimalaus rezultato: kažin ar studija išraiškingsiau pagautų asmenybę. Teisingai sako Liudvikas Jakimavičius: pozavimas yra laimė ir reto vartojimo malonumas, kadangi kažkas net keturias valandas į tave įdėmiai žiūri, rodo dėmesį, atsargiai kalbina, pasakoja. O juk mes taip retai pasikalbam: lėtai, stengdamiesi nesujudėti, kūnui glūdint ramybėje. Jau dabar mėgaujosi būsimais užpakaliniiais knygų viršeliais: nedaug kas iš mūsų atsilauks pagundai vietoj banalios nuotraukos įsidėti tikrą portretą, ir įdomi turėtų būti toji tendencija. Lyg bent trumpam apsigyventume karališkame dvare, vaizduotėje pasivertę meninomis ir infantais.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

MINDAUGAS PELECKIS

Lietus

– pavargęs
kapsintis be vardo
paliečiantis palangės skardą
gal CERNO jis sukurtas
o gal Dievo
ateina
kai kviečiu
kasnakt

ir teška taškosi taškuoja
šlavėjas dieną jį sušluoja
tolyn nuo žvilgsnių sterilių
kuriems jis primena tik
seiles

kažkoks taikus paukštukas tyliai
pasako man tą žodį (lylia)
ar tai tikrai jo vardas
žinoti nederą man dar

nes noriu laukti ir sulaukti
bevardžio ir pavargusio, benamio
neverkiančio, bet ir nesijuokiančio
– lietaus

Visi laiškai – žirafos

Labas, Žirafa,
galvoju apie tave kaip apie tekstą, nes atsiradai pas mane kaip tekstas ir manau, kad dabar žmonės vis labiau tekstai. Nebeliko dėl ko susitikti, viską galima transliuoti *skype'u*, *facebooku* ar el. paštu. Tekstai. Gutenbergo prapulčiai.

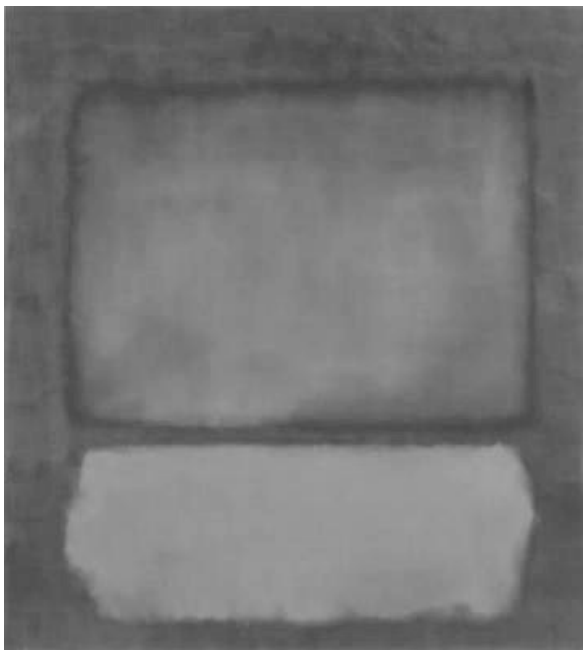
Tekstai kiek kitokie negu adresantai, tekstai yra paaugliai. Jie krykštaus ir žais savus žaidimus. Todėl tekstai mane ir žavi. Todėl tekstai man ir represyvūs. Šiaip aš jų nekenčiu, bet nerezultatyviai, pasislėpti neišeina.

Žvelgdamas į geriausias man patinkančius tekstus, matau juose pastangą sunaikinti ten parazituojančią *pranešimą*, kažkieno vadinamą prasme. Nepriklaista tai pastanga, tiesiog taip, lyg rankšluosčiu mosteltum.

Proustas ją tirpina ilgose savo sakinių kadencijose, Kafka pasaulio absurdiškumą laipina iš kontorų ir teismų, Cortázaras peržaidžia ir perdėlioja įprastas kortas, o yra ir labiausiai abejojančių pasaulio kaip *pranešimo* idėja. Dadais-tai, siurrealistai, Beckettas. Galų gale – Dante ir Homeras. Šie kitaip.

Na, o čia ir tu, kičo kaubojau. Nei tu žuvį darinėji, nei kokias parduotų lėlių pasakas seki. Pališki laikraščiams tai, kas jų. Netikiu, kad išsyk matytum pasaulį kaip energiją, o ne pasaulį kaip pranešimą. Tačiau tavo tekstai spinduliuoja kaip atominės elektrinės. Na, taip, paaugliški jie, net vaikiški. Tačiau ta vaikystės prasme, kuria įmanoma nupaišyti šunį su dvidešimčia kojų. Čia šuns *pranešimas* būtų – keturios. Bet šuns energija – dvidešimt. Ir tu ją matai. Ir tu ją rašai. Ir taip rašai, tarsi tas šuo rašytų, dvidešimčia savo kojų.

Juk kas galėtų pamanyti, kad tos tavo vonios – tik vonios? O kas tokiu atveju mūsų žirafos? Tik žirafos? Haa. Labiausiai tavo vonios man panašios į mano mėgstamiausio latvių žydo Marko Rothko paveikslus. Na, kokia prasmė tuose pulsuojančiuose kvadratuose ir koks *pranešimas*? Iš pirmo žvilgsnio – kaip tų makaronų vonioje. Jei galvotume apie energijos perteikimą piešiniu, gaila man tų senųjų meistrų. Kaip gerai, kad visi numirė. Vermeerio šviesa, Rembrandto tamsa, Bruegelio batalijos. Kalėdėjimas, Akvile. Vienas kalėjimas yra Klimto, tai gražių paviršių kalėjimas, kitas kalėjimas yra senųjų meistrų, kai tik gražūs paviršiai gelbsti. Jie tapę šventuosius sebastijonus ir nakties sargybas, o mes neskaitym jų pranešimų, žiūrim, kaip ten

Mark Rothko. Be pavadiniamo

šviesokaita, kaip ten potėpis. Pastarasis pabaigė savo kaip tarno gyvenimą Cézanne'o rankose. Tada tapo savitiktis, vadinasi, tikrasis. Haa, kaip jis gyvena pas ekspresionistus. Nežinau, ar Jacksono Pollocko pasitaškymai vadintini potėpiais, bet leiskim sau taip pavadinti. Ir – Markas Rothko. Na, visiška žirafa. Totali.

Na, nereikia tikėtis, kad žmonės nelaukia iš mūsų Anderseno pasakų. Laukia. Mes jiems turim papasakot, juos pagraudint, ir kad po to liktų sentencijos pavidalo išpūdis. Ir aš pasiduodu tokiai žmonių įtaigai, rašau, ką jie nori skaityti. Tarnauju. Tačiau jau baigiu, padėju pareiškimą. O tu ne, tu per stipri. Tu rašai, ką nori.

Mes apskritai neturim kito likimo – tik rašyti. Taškytis rašalu ir trankytis į Gutenbergo pasaulio grotas. Kokie tolimi tampa tikrieji dalykai mūsų aprašytiems! Net tavo aprašyta vonia nutolo nuo tikrosios daugiau kaip žemė nuo mėnulio. Pamėni, klausei, kodėl mėnulis šviečia? Todėl, kad

kvailas, todėl, kad mėnulis yra ryškiausias *pranešimo* perdavimo pavyzdys. Jis perduoda saulės pranešimą, pats jis energiškas tik *pinkfloidų* diske. Nekūrybingas tas mėnulis, nors koks Keatsas galėjo peršalti ir į jį žiūrėdamas.

Šiandien sutikau tokį žmogų, eidamas iš parduotuvės. Jis man papasakojo, kad jo sūnui nepavyko su žmona ir tas sūnus pasikorė. Pasakojimas man kainavo keturis litus ir nuoširdžią užuojautą. Aš tam žmogui papasakojau, kad *Malbec* vynuogėse prociandinų yra mažiau nei *Cabernet Sauvignon* vynuogėse. Nes pastarosiose kauliukai didesni, palyginti su pačia uogos mase. Ši informacija žmogui nieko nekainavo, o „teoriškai imant“, juk turėtų būti brangesnė.

Ir užmiršiu aš tą jo pasakojimą, net tą nemiulintą kilpą užmiršiu. Ir užmirš jį tą mano pasakojimą, net vynuogių veisles užmirš. Tačiau galim neužmiršti paties susitikimo, kartais išlenda tokie iš atminties – galvoji, kokio čia velnio, o, pasirodo, kažkokio. Pasisvaidėt energijom. Kurios, jei jau vadintinos *pranešimu*, tai kažkokiu itin žirafiniu, neverbaliniu ir nevizualiniu.

Galvoju apie tai, kaip norėčiau rašyti. Norėčiau nerašyti prasmių, rašyti tarsi nuprasmintai. Nes prasmės man pernelyg lokalias, pernelyg susijusios su mano paties vieta, vardu, išsilavinimu, išsilaisvinimu, virtuvės kvapais ar meilūžių atodūsiams. Ne, viso to nereikia. Nors tu ir rašai apie savo seses bei močiutes. Tačiau tu fragmentuoji savo pasakojimą. Įleisdama ten vėjo, kurį pučia visi pasaulio pamatų ardytojai: Camus, Dalí, Kafka, Rilke, van Goghas. Dviskiemieniai porakanopiai.

Ir matau, kad rašai gerai. Norėčiau taip kaip tu. Norėčiau vėl pradėti, tapti vaiku. Nes tu – amžinas vaikas ir amžinai vysies drugelį. Aš irgi turiu savo drugelį ir tai yra tyła. Kada nors parašysiu knygą, kurioje nebus nieko. Tik keli šimtai puslapių tylos. Ir kai ją skaitysi, šurpsi nuo tos tylos spengimo. Taip spengia Marko Rothko kvadratai. Kazimiro M. kvadratas man yra pranešimas, o Marko R. – energija. *Pranešimų* man nebereikia. Pavargau.

KĘSTUTIS NAVAKAS

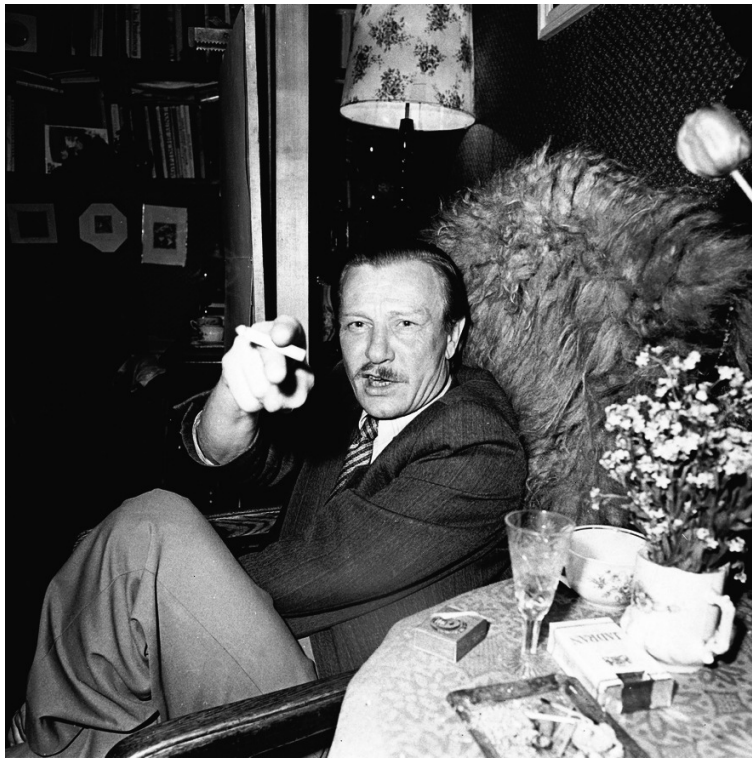
P. S. Iš *eBay* atėjo itin kičinė žirafa. Tau tiks. Linkėjimai Dariui, Živilei ir SveikaMarijai.

Bronys Savukynas. Į aną, tokį geidžiamą, krantą

Kurgi kitur, jei ne „Neringoje“, galėjau susipažinti su Broniu. Ši kavinė anuomet buvo tikras traukos centras, vieta, kurios stačiai negalėjai apeiti. Nuolatiniai „Neringos“ lankytojai buvo lyg savotiška šeima, vienas nuo kito nepriklausomų žmonių draugija, susieta panašių pomėgių – noro laisvai bendrauti, dalytis mintimis ir įspūdžiais, aptarti aktualius įvykius, keistis lektūra ir, aišku, maloniai leisti laiką. Kavinkas kavos kainavo 1 rublį ir 10 kapeikų, ne ką brangesni buvo ir tradiciniai migdoliniai sausainiukai – to pakakdavo visam vakarui. Atėjęs čia, aišku, į jaukiąją mažąją salę, net jeigu staliukai buvo jau užimti, galėjai sėstis kone prie kiekvieno stalo – visi tau buvo daugiau ar mažiau pažįstami. „Neringa“ turėjo lankytojų branduolį, be jų kavinės neįmanoma įsivaizduoti; palikę savo darbus ir rūpesčius, nesvarbu koks oras, šie žmonės kiekvieną vakarą, išskyrus sekmadienį, ateidavo į „Neringą“. (Sekmadienį čia rinkdavosi kiti, „sekmadieniniai“, ir nederėjo nei jiems rodytis, nei jų matyti. Tada „Neringos“ senimas, profesūra eidavo į „Vilniaus“ restoraną silkės su degtinėle ir karštomis bulvėmis valgyti. Su jais ir Bronys.) Nuolatinį lankytojų branduolį sudarė skirtingo amžiaus ir skirtingų profesijų žmonės, tokie kaip chemikas profesorius Kazys Daukšas, literatas Aleksys Churginas, dailininkas Mečislovas Bulaka, kompozitorius Benia Gorbulskis, buvęs tremtinys, ži-

nomas prieškario Lietuvos ekonomistas Domas Ciesevičius, dažnai čia lankėsi literatai – poetai ir poetės, mokslininkai ir architektai (kavinės autoriai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai bei jų draugai Stasys Krasauskas, Justinas Šeibokas), intelektualios bibliotekininkės, įvairių specialybių jauni menininkai; kartais pasirodydavo vienas kitas garbingas svečias ar viešnia iš Kauno – „Tulpės“ (buvusios Konrado kavinės) lankytojai ar jų vaikai – visų čia neįsivardysi. Dažnas iš mūsų į „Neringą“ retsykiais atsivisdavo kokį svečią atvykėlį (pažindinti svečius su Vilniaus įdomybėmis ypač mėgo ir mokėjo Tomas Venclova). Taigi „Neringos“ malonumus savaip išragavo ir Stasio Krasausko draugas poetas Robertas Roždestvenskis, ir Josifas Brodskis, įamžinęs kavinę eilėraščių cikle „Lietuviškas divertimentas“, ir Czesławas Miłoszas, ir žymus muzikas Andrejus Volkonskis, dažnai atvykdamas su nuostabiuoju „Madrigalu“, ir daugybė kitų ano meto išmybių iš kaimyninių kraštų. O Bronys, kartais meiliai vadintas Savuku, buvo pats „Neringos“ branduolio branduoliukas. Mokėjo žavai ir natūraliai bendrauti, burti aplink save žmones. Nors buvo gerokai vyresnis, amžiaus skirtumo bendraudama niekad nejutau. Daugybę kartų teko sėdėti prie vieno stalo, gerti kavą ar vyną, lukšteni krevetes ar netgi valgyti anglišką bifšteką – vieną iš firminių „Neringos“ patiekalų, taukšti visokius niekus, šmaikštauti ir tik retsykiais susnekti ką nors rimtesnio.

Man neteko studijuoti Vilniuje, taigi nei drauge su Broniu lankyti paskaitų, nei laikyti pas Bronį stojamųjų ar kitokių egzaminų, kai jis dėstė Vilniaus universitete, kaip kitoms mano pažįstamoms; neteko nei diskutuoti jo mėgstamos toponimikos klausimais. Bet jau anais laikais iš buvusių Bronio bendradarbių teko girdėti, kad studijuoti kalbos mokslus jis rinkosi visiškai sąmoningai ir tikslingai: geidė sovietinėje Lietuvoje puoselėti lietuvių kalbą. Kai galvoju apie Bronį Savukyną, prieš akis iškyla, sumirga prisiminimų fragmentai – lyg seno filmo kadrai su visom jaunatviškai bohemiško gyvenimo spalvom, ritmais, kvapais... Kavinės aplinkoje nebuvo įprasta svarstyti rimtų klausimų, ypač anais laikais, kai dažnai ten matydavomės, – šeštojo dešimtmečio pabaigoje, septintajame, o kartais ir vėliau, – nes ir sienos, ir stalai turėjo ausis; įmontuotas ausis ir, aišku, – samdytas. Tik keli karšto būdo žmonės, kaip antai: chemikas profesorius Kazys Daukšas, dailininkas Mečislovas Bulaka, koks vyresnės kartos architektas ar gydytojas, kuriems didžiosios audros virš galvų jau buvo praūžusios ir tarsi nebebuvo ko prarasti, leido sau kalbėti atviriau, prisiminti prieškario Lietuvą, studijas Paryžiuje, liesti karštesnius visuomenės gyvenimo taškus. Bronys mėgo aukštą pokalbio temperatūrą, mėgo ginčytis, prieštarauti, ironiškas savo tezes palydėdamas temperamentin-

Audriaus Zavadskio nuotrauka

gais gestais. Kartą taip mostelėjęs parvertė ir sudaužė pilną taure vynu; pašoko susijaudinęs, išsiėmė iš liemenės kišenėlės 3 rublius ir padėjo juos ant stalo (nors prieš tai buvo sakęs pinigų neturįs).

Ir išore, ir vidumi Bronys atrodė žmogus be amžiaus, visados jaunovas. Jis taip pat lengvai bendravo ir su „Neringos“ senąja gvardija, ir su gerokai jaunesniais už save. Jaunystėje buvo rimtas, bet ir linksmas, kaip anuomet sakyta – „polėkingas“. Nors gyveno gan bohemiškai, vis dėlto nebuvo nė kiek lengvabūdiškas, gebėjo save kontroliuoti, išlaikyti tiesų stuburą („fason trzymać“, – pasakytų lenkas). Protavo aštriai, mėgo sarkastišką humorą, mokėjo kandžiai pasišaipyti, paironizuoti. Pakliūti jam ant liežuvio – menkas malonumas. Nors Broniui Dievo buvo pašykštėta ūgio, jis atrodė vyriškas, tiesus, harmoningai sudėtas mėlynakis blondinas – tikras smėlynų dzūkas. O jam patiko aukštos, dailios moterys, kurioms mokėjo pareikšti savo simpatijas, nors žinojo, kad vargu ar patirs sėkmę. Todėl kavinė Broniui, prisimenant Marinos Cvetajevės eiles, buvo tikroji priebėga, savotiški namai, kaip ir kiekvienam vienišiu.

Jaunystėje, kaip ir daugelis iš mūsų, Bronys nebuvo nei turtingas, nei pasiturintis, bet visada atrodė elegantiškas – tvarkingas, apsikirpęs, nusiskutęs, kad ir kaip būtų praleidęs naktį. Žiemą dėvėjo kostiumą su liemene ir visuomet švairius šviesius marškinius. (Jau daug vėliau sužinojau, kad savo „ūkį“ visuomet tvarkė pats.) Žiūrėjo, kad batai būtų geri ir švarūs. Pavasarį mėgo vilkėti šviesų lielpaltį su diržu, vaikščiojo prasisėgęs, laisvo žmogaus žingsniu, viena ranka kišenėje, visuomet pakelta galva. Kartais iš kavinės eidavom pas ką nors į svečius. Pamenu vakarą, kai Bronys, Mečislovas Bulaka, abi Vaičiūnaitės ir aš ėjom pas Aušrą Sluckaitę, į romantiškąsias Rašytojų sąjungos „salkas“, kur ji tada gyveno. Bronys vis kartojo sakinį, panašų į užkeikimą: „Reikia ją išjudinti iš to fotelio, sustabdyti, nes naktimis nesveika dirbti. O gal ji ir vynu turės?“ Aušra, užklupta iš netyčių, nelabai nustebo ir nesupyko; o aš supratau, kad fotelis, kurį minėjo Bronys – didelis ir gilus, – yra nedidelio kambario centrinė figūra; į jį tą vakarą mes visi stengėmės išsitraukti, kol pagaliau skersai susmuko abi Vaičiūnaitės. Buvo linksma, juokavom; Bulaka man į ausį šnibždėjo turįs paslaptinę gero sceno-vaizdžio receptą (kai vėliau tą paslaptį bandžiau iš jo išgauti su bloknotu rankoje, taip nieko ir nesužinojau, tik daug vėliau supratau dailininką blefavus); paskui vis kartojo norįs nupiešti Dalią ir Juditą kaip dvi undines vilkiokles...

Pamenu ir kitą, vėlesnį įvykį, kai gyvenau Žirmūnuose. Vieną vėlų pavasario vakarą pas mane neperspėję (telefonas name dar nebuvo įvestas) užgriuvo Bronys su Arūnu

Tarabilda, tikėdamiesi gauti rūgščių kopūstų sriubos su bulvėmis (tokia sykį pavaišinau du skulptorius ir jie sriubą plačiai išgarsino) – tai jiems tą vakarą būtų buvę lyg vaistas. Kopūstų sriubos nebuvo ir reikėjo tenkintis keptom bulvėmis su agurkais. Ilgai mūsų sėdėta ir kalbėtasi, ir net dainuota Arūno iniciatyva, kol visi pavargom (juk vyrai atėjo ne tuščiom), ir tik švintant svečiai pakilo eiti. Transporto dar nebuvo, nutarta, kad jie eis pėsčiom, tik Bronys, jau ant slenkščio stovėdamas, paklausė: „Ar negalėtum man duoti to šerno kailio, kažkaip žvarbu prieš aušrą?“ Tą jau besišeriantį kadaise mano tėvo sumedžiotą šerno kailį su džiaugsmu pakėliau nuo grindų ir atidaviau Broniui, o jis užsimetė jį ant pečių ir ėmė lipti laiptais. Atrodė komiška. Kitą dieną „Neringoje“ Bronys paklausė: „Ar gražinti tau tą velnio kailį?“ – „Na jau ne! Pasiėmei, tai ir laikykis!“

Kartą iš „Neringos“, kurią gan anksti uždarydavo, Bronys visą stalo kompaniją pasikvietė į aspirantų bendrabutį prie M. Mažvydo (tada – Respublikinės) bibliotekos, kur jis turėjo kambarėlį. Klausėmės muzikos, gėrėm vyną ir šokom; buvau apsvilkusi baltų palangiškių vilnų pačios nusinertą megztuką su baltos angoros apvadais. Šokau su Broniu ir Jonu Batariūnu, kuris, jei neklystu, gyveno tame pačiame bendrabutyje. Ryta, jau iš instituto, paskambino Bronys ir rūšiu tonu pasakė: „Aš tave keikiau visą rytą, nes kostiumas buvo apveltas kažkokiais baltais pūkais, kurių joks šepetys neėmė! Ir aš pavėlavau į darbą! Pas Korsaką – ar gali įsivaizduoti?!“ Juokiais iki ašarų.

Netrukus apie Bronio „nuotyki“ žinojo visa „Neringa“. Oi, prisiklausiau komentarų! Bet tai, kas pašaliniams kėlė juoką, Broniui nebuvo juokinga. Įtampa institute dėl įvairių Bronio prasižengimų vis didėjo, ir galiausiai atsitiko tai, kas kuriam laikui nutraukė ydingų įvykių grandinėle. Ogi vieną vakarą toj pačioj „Neringoj“ prie didelio apskrito stalo tarp dviejų salių sėdėjo į Vilnių atvykusių vokiečių būrys (tais laikais svečiai iš užsienio miesto buvo retenybė). Gal ir su palydovais iš slaptųjų įstaigų. Bronys su draugais mažojoje salėje viena akimi sekė, kaip kilo pokalbių temperatūra prie apskritojo stalo, svečiai triukšmavo, ir jis, pats „apšilęs“ su dviem draugais fizikais, prie to svečių stalo nukeliavo. Juos mielai priėmė. Vaišino ir kalbino (visi trys mokėjo vokiškai), ir pagaliau draugiškumo įkarštis išsiliejo dainomis. Ne bet kokiomis, o tokiomis, kurias visi mokėjo – karo metų dainomis. Jie dainavo draugiškai apsikabinę, linguodami į šalis. Paties stalo ir stalą prižiūrinčiųjų ausys linko nuo besimezgančių draugysčių su vakariečiais bei visokių „Lili Marlen“. Dėl nederamo tarybiniam piliečiui elgesio Bronys iš instituto buvo tuoj pat pašalintas, o abu fizikai – jau minėtas Jonas Batariūnas ir Vladas Vanagas – instituto direktoriaus Juro Poželos buvo tik laikinai perkelti į žemesnes pareigas. Visą savaitę „Neringos“ mažojoje salėje virė aistros, buvo aiškiamasi, kas, kada, su kuo buvo ir ką veikė aną nelemtą vakarą. Legandos kontūrai ryškėjo. Nebuvėliai klausinėjo detalių, liudytojai – pasakojo. Kiekvienas šiek tiek kitaip. Svarstyta minėtų įstaigų vadovų elgesys ir, aišku, spėliota, kas buvo tie nujaučiami skundikai, „stukačiai“. (Vėlesniais metais Bronys apie juos yra viešai kalbėjęs, įvardijęs.) Tačiau Bronys į šnekas nesileido, stengėsi atrodyti taip pat kaip visuomet, bet, būdamas ambicingas, viduje smarkiai išgyveno dėl patirtos traumos, darbo netekimo. Šiandien galvoju, kad panašūs sukrėtimai kartais žmogui išseina į naudą. Bronys po tų visų įvykių turėjo progos susikaupti, susivokti, daug ką permąstyti ir apsispręsti. Ėmė rimčiau dirbti, labiau gilintis į jam rūpimus klausimus. Paskelbė straipsnių, dalyvavo intelektualų diskusijose, vėliau tapo ilgamečiu autoritetingu žurnalo „Kultūros barai“ vyriausiuoju redaktoriumi. Čia ir prirėkė jo ypatingo gebėjimo strategiškai mąstyti, ir neilgai trukus „Kultūros barai“ nuo „liaudies rūmų“ tribūnos lygio pakilo iki elitinio leidinio intelektualams. Vėlesniais metais neatsitiktinai Bronys buvo daugelio kultūrinių ir pilietinių organizacijų narys.

Piktosios dvasios tikslas – sunaikinti žmogaus asmenybę

Su egzorcistu kunigu ARNOLDU VALKAUSKU kalbasi Rugilė Kazlauskaitė

– Kas yra egzortas? Jis kalbamas už vieną žmogų ar už visą pasaulį?

– Tai išlaisvinimo iš piktųjų dvasių malda. Dažniausiai vyksta apsėstų žmonių išlaisvinimas, kartais ir vietų. Už pasaulį gali bet kuris žmogus melstis paprasta malda. Apskritai meldžiamasi ne už pasaulį, o už žmones, gyvenančius jame. Kristus jau nugalėjo piktąją dvasią. Meldžiamės, kad pasikeistume, kad suvoktume, kas esame ir kaip mums reikia gyventi.

– Ar gali būti taip, kad nėra šėtono? Juk pats žmogus gali rinktis gėrį arba blogį.

– Jonas Paulius II sakė, kad jei netiki šėtonu, netiki ir Dievu. Juk Šventajame Rašte nuolat minimi egzorcizmai, evangelijos pasakoja, kaip Kristus išvarė daugybę demonų, paliko mokiniams tą galią. Kristus tam ir atėjo, kad sugriautų žmoguje įvykusį piktosios dvasios darbą. Štai kodėl piktosios dvasios veikimas iš esmės yra sugriautas. Tačiau mes nesuvokiame nuodėmės paslapties ir poveikio. Žmogus visada turi laisvą valią rinktis ir gali dėl vienokių ar kitokių priežasčių patekti į piktosios dvasios įtaką. Paprasčiausia blogybė yra gundymas, kuris vyksta nuolat. Tačiau jei piktosios dvasios įtaka pradeda reikštis dėl rimtesnių priežasčių, prasideda varginimas, apsėdimas, užvaldymas.

– Kuo skiriasi šėtonas, piktoji dvasia, demonai?

– Šėtonas – pagrindinis piktosios dvasios įvardijimas. Velnias graikiškai yra *diabolos*, tai tas, kuris skaldo, atskiria žmogų nuo Dievo. Pasak teologijos, piktoji dvasia yra asmeninė būtis – nupuolęs angelas. Nupuolė jis su visa angelų hierarchija ir ji egzistuoja: galingesni ir silpnesni demonai. Kiek yra lygių, nežinau, bet aišku, kad išlaikyta hierarchija.

– Jei, kaip minėjote, Kristus jau nugalėjo, tai kodėl piktoji dvasia vis dar veikia pasaulyje?

– Piktoji dvasia ir demonai jau yra nugalėti. Jų veikimas bus tik iki laiko pabaigos. Pasak Bažnyčios mokymo, jie veikia kaip laisvės išdava. Dievas savo kūrinių nenaikina, palieka veikti pagal jų laisvę. Jie pasirinko būti Dievo priešinkais, tačiau žino Dievo sprendimą, kad yra nutrenkti į pragarą. Žino, kad jiems liko mažai laiko, ir skuba vykdyti naikinimo darbą. O žmogaus pasirinkimas, pateikimas į jų valią arba ne irgi yra laisvės išdava. Iš esmės darydami nuodėmes tam tikra prasme jau dabar patenkame į pragarą.

– Kas vyksta apsėdimo, užvaldymo metu? Kuo jie skiriasi?

– Apsėdimo atveju žmogus vis dar kontroliuoja savo asmenybę, tik labai kenčia, vyksta varginimo priepuoliai. Užvaldymo atveju asmenybė beveik negali laisvai veikti. Užvaldytasis baisiai atrodo, išgyvena siaubingą vidines kančias. Jis apimtas tarsi transo būsenos, mažai gali būti sąmoningas, vos kelias valandas per dieną. Psichologinius testus tokie žmonės dažnai atlieka nepriekaištingai, psichiatrams nepavyksta nustatyti sutrikimo. Žmogus darosi savidestruktivus arba neveiksnius. Tiems žmonėms paralyžiuojami jausmai, proto veikimas apsunkinamas, tuomet natūraliai stabdomas ir valios veikimas.

– Vis dėlto jei žmogus geba atlikti testus, gal jo protas nėra paralyžiuotas?

– Tai labai įdomūs atvejai. Paprastai žmogus žiūri į sieną, nieko neveikia per dienas, simptomai primena depresiją. Tačiau kai reikia atlikti testus, nuėjęs pas psichoterapeutą jis atsigauna. Pačiam teko matyti, kaip mergina išėina ir sako: „Va, durneliai, aš sveika – štai pažyma.“ Ir vėl netrukus tampa apatiška, sustingsta be jokių sąmonės požymių.

– Kodėl esate įsitikinę, kad egzorcizmas iš tiesų yra tai, ką jūs juo vadinate? Gal apsėdimas – tai tik tam tikras psichinis sutrikimas?

– Reikia išsiaiškinti. Be abejo, problema gali būti ir neurozės ar kitos ligos forma. Nepriimu lengvatikiškai, pirmiausia turi būti nustatyta. Jei žmogus buvo pas gydytojus, psichiatrus, psichologus ir jie negalėjo įvardyti sutrikimo, pripažino, kad atvejis yra už jų kompetencijos ribų, tada reikia gilintis.

– O jūs pats nepajuntate apsėdimo?

– Ką čia pajusi. Pajutimais užsiima visokie ekstrasensai. Tokie dalykai nebūdingi Katalikų bažnyčiai. Maldos metu iškyla visokie supratimai, bet aš pernelyg jų nesureikšminu.

– Visgi kyla įtarimas, kad gal seanso metu reiškiasi stipri hipnotinė ar kitokia įtaka, kažkokių būdu verčianti žmogų reaguoti į tai? Ar gali būti, kad atliekant egzorcizmą vyksta

tiesiog nepaaiškinama vidinė manipuliacija, kuria tiki ir egzorcistas, ir apsėstasis?

– Taip teigiantys žmonės tiesiog nėra dalyvavę ir matę, kas tai per reiškinys. Atliekant egzorcizmą nereikia nieko daryti ar sakyti, nėra jokios specialios seansų atlikimo technikos, ritualinių veiksmų. Gali išvis su žmogumi nešnekėti. Turi turėti vienintelę nuostatą – norėti gero, mylėti. Tiesiog kalbamos maldos, jos lotyniškos, nėra kaip manipuluoti, žmogus net nesupranta, ką reiškia tie maldos žodžiai, tad negali psichologizuoti. Mes stovime nusisukę į atorių, kalbame maldą ir tiek.

– Kas gali tapti egzorcistu? Ar tai kunigai, turintys kokių nors ypatingų gebėjimų?

– Pirmojoje Bažnyčioje nebuvo egzorcistų – kiekvienas krikščionis, turėdamas tvirtą tikėjimą, pasakydavo ir išėidavo piktoji dvasia. Ir dabar egzorcizmas nesiejamas su kokiais nors ypatingais kunigo gebėjimais, meldiesi ir tiek. Galima tai vertinti kaip demonų išvairojimo dovana, kita vertus, pati Krikšto sakramento galia – Šventosios Dvasios galia – suteikia tą dovana. Ji gali būti tik pritemdyta sunkios nuodėmės. Svarbiausias dalykas egzorcistui yra vyskupo paskyrimas. Jis yra tarsi apaštalas ir paskiria tave užsiimti apaštaline veikla. Tai reiškia, kad veiki vienybėje su Dievu Tėvu, Dievu Sūnumi, Dievu Šventąja Dvasia, už tave meldžiasi popiežius, visi šventieji. Egzorto metu tai juntama ir yra labai svarbu.

– O jei nepaskiria vyskupas, ar galima tapti egzorcistu savavališkai? Pagal kokius kriterijus vyskupas paskiria?

– Jei nėra paskyrimo, tada nereikia kištis. Gali kalbėti tik popiežiaus Leono XIII egzortą. Didįjį egzortą kalbėti draudžiama. Vyskupui priimant sprendimą yra trys pagrindiniai reikalavimai – kad egzorcistas nebūtų per daug jaunas, kad nebūtų lengvatikis ir kad turėtų tinkamą išsilavinimą – mokslinį pagrindą. Reikia, kad egzorcistas nepradėtų išivaizduoti, jog visur vien tik demonai, mokėtų atskirti. Išsilavinimo reikia, nes nesunku patekti į klaidas, apgaules. Demonai tave šnekina – gali išsivelti į tuos pokalbius, pradėti abejoti tikėjimo tiesomis, o jie to ir nori.

– Ar atliekamas egzorcizmą juntate kokių nors fizinių demonų apraiškų?

– Įvairiai būna. Sunkumą visą laiką jauti. Atsiranda dilginimai, šurpas, kartais galvą perveria skausmas. O tas, kuris apsėstas, junta daugybę dalykų: kriokia, vemia, spjaudosi. Kūno dalys atskiros juda, pavyzdžiui, vaikšto gumulas po pilvo oda, arba galūnės taip persisuka, kaip žmogui niekaip nepavyktų pačiam to atlikti. Piktoji dvasia nenori išeiti ir jį kankina fiziškai. Kartais demonas per apsėstąjį kalba – lietuviškai arba kitomis kalbomis: sanskritu, graikiškai, hebrajiškai, lotyniškai, suomiškai. Kartą sako: „Nori, tavo motinos balsu pakalbėsiu?“ – mano motina mirusi. Kitą kartą su kunigu besimeldžiant sako: „Kas jums pakišo tokią kvailą idėją mest rūkyt?“ Tas apsėstasis mūsų niekad nebuvo matęs. Kartais gundo įvairiais dalykais, pavyzdžiui, siūlo pinigų, kažkodėl dažniausiai milijoną. Svarbiausia nepamiršti, kad velnias yra melagis, juo negali tikėti. Neverta veltis į jo pliuropalus.

– Kas padeda apsisaugoti nuo apsėdimo?

– Teisingas tikėjimas – ortodoksija – ir teisingas gyvenimas – ortopraktika. Iš esmės tai yra maldos ir dorybės gyvenimas. Pagrindinės dorybės: tikėjimas, viltis, meilė, išmintis, teisingumas, tvirtumas, susivaldymas. Viskas juk Šventajame Rašte paaiškinta: artinkis prie Dievo – Dievas artės prie tavęs, priešinkis velniui – velnias šalinsis tavęs. Jei kažkur patekai, tavo krikščioniškumas netikras.

– Ar gali būti, kad žmonės per dažnu galvojimu apie velnius ir demonus ir prisišaukia sau bėdų?

– Prisišaukti gal neprisišaukia, bet iškreipia pasaulio vaizdą, per daug sureikšmina. Reikia Dievo pasaulyje ieškoti, o ne bijoti velnių. Ir šitas mano kalbėjimas yra tam, kad žmonės suprastų, jog šioje srityje nėra juokų. Apskritai Kristus yra visagalis – tai tikėjimo esmė. Jei nieškosio Dievo, pateksi ten, kur nereikia. Dažnai žmonės galvoja, kad su savo gyvenimu gali cirkus krėsti. Gali, bet rezultatas būna blogas.

– Kas labiausiai prisišaukia apsėdimus?

– Burtai, prietarai, prakeikimai, okultizmo arba satanizmo apeigos. Labai pavojingas penktojo Dievo įsakymo nesilaikymas: žudymasis, žudymas, abortai, savęs žalojimas,

žiaurių siaubo filmų žiūrėjimas. Taip pat ir šeštojo pažeidimai: svetimavimas, pornografija, seksualiniai nukrypimai. Apskritai yra daugybė priežasčių.

– Kodėl siaubo filmai?

– Žmones keistai veikia tokie dalykai. Teologiškai žiūrint, gal todėl, kad tai nėra natūralu. Žmogus skirtas džiaugsmui ir laisvei. O tuose kūriniuose dominuoja baimė. Ji nėra iš Dievo, žmogus nepašauktas bijoti, atvirksčiai, Šventajame Rašte, Pradžios knygoje, sakoma: „Eikite ir valdykite žemę.“ Ta baimė kažko, ko nevaldai, išėina už natūralios žmogiskosios būties ribų.

– Neigiamai vertinate visas burtų ir magijos apraiškas, net ir religiniuose ritualuose, pirmąsias religijas ir t. t. Vis dėlto negalėtume pasakyti, kad žmonės, praktikuojantys tuos dalykus, blogėja. Kartais tai paskatina juos elgtis dorybingiau, etiškiau, jie darosi geresni, labiau laikosi Dešimties Dievo įsakymų. Negi sakote, kad visa ši veikla labiau užkrėsta demonais nei kasdienis žmogaus gyvenimas?

– Dievas veda visus žmones į tikrąjį pažinimą. Tikėjimas yra santykis su Dievu. Kai kurie žmonės ieško santykio su Dievu keistu būdu, per dvasių pasaulį. Be abejonės, dvasių pasaulis juos klaidina, teikia neteisingą Dievo įvaizdį. Moralinės nuostatos ateina iš Dievo, jos įdiegtos širdy. Todėl žmogus morališkai gali būti net geresnis už kataliką, tačiau bet koku atveju jis patekęs į tam tikrą įtaką. Kaip tai pasireiškų jo gyvenime, anksčiau ar vėliau, šito aš nežinau. Tai pavojinga dvasinė teritorija. Nėra jokio apreiškimo, viskas pagrįsta eksperimentais. Visos dvasios yra galingi, mums nesuprantami kūriniai.

– Nejaugi teigiate, kad Šventoji Dvasia nepadedą žmonėms, kurie savais būdais stengiasi rasti teisingo gyvenimo kelią?

– Padeda. Vatikano II susirinkimo nuostatai sako, kad tie, kurie ieško Dievo ir klausio sąžinės balso, turėtų pasiekti išganymą. Nepaisant demonų veikimo, Dievas vis tiek juos veda. Po gimtosios nuodėmės žmonės pasklido ir jie bando rasti išeitį. Kai pats bandai, neišvengiamai patenki į klaidą, bet, nepaisant tos klaidos, Dievas vis tiek tave kreipia į savo pažinimą. Esmė, kad pats žmogus savo jėgomis gali suvokti Dievo buvimo faktą, bet negali jo pažinti. Tik pats Dievas mums save atskleidžia.

– Ar gali per muziką, knygas veikti piktoji dvasia?

– Gali veikti. Muzikos ypač reikia saugotis. Ši meno rūšis paliečia visą asmenybę. Mes net nesuvokiame jos poveikio. Tonai, vibracijos veikia jausmus ir protą. Labai svarbu, kokią informaciją gauni. Pavyzdžiui, grigališkasis giedojimas turi daug taisyklių dėl tonų ir pustonių derinimo. Tos taisyklės atsirado todėl, kad giedojimas sukuria nuotaiką, veikia juslinį pasaulį. Arba sužadina tam tikras aistras, arba jas gesina. Gali pažadinti neapykantą, agresiją, seksualumą, liūdesį arba, atvirksčiai, nuraminti žmogų. Muzika turi labai platų pritaikymą.

– Teigiate, kad subrendęs žmogus yra pažeidžiamas juslinių dirgiklių?

– Asmenybę sudaro protas, valia, jausmai. Protą pamaitink neteisingais dalykais, jausmai pritaris netiesai ir padarysi neteisingą sprendimą. Reklamos pramonė gerai tuo naudojasi. Norint pasiekti žmogų, reikia taikyti į „aš“, kuris sprendžia, tai yra į protą, valią, jausmus. Tačiau tiesiogiai tai sunku paveikti. Todėl dažnai taikomasi į penkis pojūčius: regą, klausą, uoslę, skonį, lytėjimą. Parduotuvėse skleidžiami kvapai, kad bandeles pirktum, plakatai pakabinami. Atakuojami jausmai ir protas, tada valia pasiduoda skatinama. Panašiai yra ir demoniškais atvejais. Per jausmus demonai labai atakuoja žmogų. Tiesiogiai protą per knygas taip pat gali paveikti.

– Ar gali žmogus pajusti, kas jį veda į gėrį, o kas – į blogį? Ar galima pasikliauti tuo, ką pats jauti?

– Aišku, sąžinė veikia. Juk turime per protą Šventosios Dvasios kalbėjimą mūmuse. Tik reikia nesusipainioti, ar man taip atrodo, ar taip kalba Šventoji Dvasia. Pakrikštytas žmogus turi ryšį su Šventąja Dvasia, jei gyvena dorybingai. Ignacas Lojola rašo, kad gali atskirti klausdamas savęs, ar esi vedamas į ugdymą ir Dievo pažinimą. Tik reikia pasitikrinti su sąžine ir Bažnyčios mokymu.

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Rugsėjo 9, sekmadienis

Dantės „Pragaro“ korektūros

Mūsų literatūrologai, komentatoriai, recenzentai, matyt, visados didžiulis po to, kai, sulyginę vertimą ir originalą, galės pasakyti:

– O čia praleista, o čia dėl rimavimo, o originale pasakytą taip...

Dar a. a. V. Šimkus mėgdavo kartoti:

– Kartais iš originalo ketureilio nieko nelieka. Turi sudaužyti, kad sukurtum iš naujo.

Manau, kad tai tinka ir apie tercinas kalbant. Kaip sukūti visas prasmes, reikšmes, atspalvius, niansus į vienuolikos skiemenų eilutę? Be to, viską rimuoti, rimuoti... Kad lietūsi nesustabdomai.

Tas nerūpi mokslininkui. Ir nieko neveiksi.

Žmogus, kuris imasi tokių vertimų (kaip „Odisėja“, „Iliada“ etc.), yra ne šio pasaulio... Toks jam ir galas.

Rugsėjo 10, pirmadienis

Keista savijauta

Kada žmogus beveik metus tampomas „ant virvutės“.

Imi priprasti, nuolat pasirošęs „ekstrymui“.

Perdėtas budrumas, kasdieniška būseną atrodo kaip ligą... Tikriausiai tai nėra gerai, bent jau nenormalu.

Betgi gyvena žmonės ir per karus, ir – po karų. Partizanai, terorizuojamieji ir teroristai.

Visi nori gyvent. Galbūt svarbiausia gyvent didelių dalykų akivaizdoje.

Kaip esu citavęs a. a. K. V.:

– Mes, kurie gyvenome didžiųjų idealų šviesoje...

Aš gyvenau – tik nujausdamas dideles paslaptis.

Yra tokios iškamšos – žmonės, šiaudų prikimšti... Jos naudojamos bandymams. Pavyzdžiui, kas įvyks, jei mašina lėks 300 km per valandą greičiu. Esu, iš manęs per tuos metus jau padarė tą iškamšą.

Yra ir tokių žmonių, kurie pyksta, kad aš tyliau.

Kitados man priekaištaudavo, kodėl skundžiuosi buvusią santvarką... Žmonės nori matyti tą, kuris puolamas, praikiamas.

Jiems tai gražu!

Iš Kanados indėnų

Kartais aš pats savęs gailiuosi, o tuo metu vėjas mane neša per dangų...

(Kada tai baigsis?)

Iš Sokrato posakių

Jei žmogaus nejaudina žodis, tai jo neišjudins net lazda!

(Verta prisiminti tiems, kurie apie rašytojų darbą sako: „Ak, ten vien žodžiai, žodžiai, žodžiai...“)

Lietuvių požiūris į viešąjį žmogų

Jis turi būti krikščionio grynumo vaza. Jam neatleidžiamos jokios klaidos. Suklupai ir – viskas. Jam neatleidžiama. Jis išbraukiamas (I. V.).

Šventųjų kelias yra atvirktinis – iš paklydimų į šventumą. Lietuviai apie šventųjų klystkelių nenori kalbėti. Žmogus mums panašus į ikoną (čia irgi ne mano mintys).

Broniui Kutavičiui – 75-eri

Apie „Metus su žiogu“:

– Susapnavau. Kas septynios dienos, regis, pasigirsta vis naujas garsas. Kas mėnuo (28 dienos) – varpas... Iki solsticijos – aukščiausio taško. Atsibudau ir užrašiau apie trečią nakties.

Nebuvo tik žodžių.

(Tada ir atėjo pas mane – tartis. Sugalvojom tik pavadinimą. Sunkiausia buvo su lotynišku – tas *tettigonia* dievažin kiek reikšmių turi. Ieškojau atitiktoms lietuviškam didžiajam – žaliajam žiogui, kurio tada buvo pilnos mano eilės.)

– O, išėjo „Pagonių apeigos“ Slovėnijoje. Duosiu tau, iširašysi...

(„Pagonių apeigos“ – per pasaulį keliaujantis mudviejų kūriny.)

*Tu ažuole, tu ažuole, tu ažuole
Ažuoliausias...*

Kęstutis N. yra išvertęs tą tekstą ir į prancūzų kalbą. Mažieji rudens džiaugsmi? 75? „Kai noriu, rimtai dirbu, kai nenoriu, tinginiauju“ (Mykoliuko smuikas).

Dabar jau viskas – tradicija, andai buvo avangardas.

Sako, kad 1962-aisiais žavėjosi S. Prokofjevu... Nebuvo daugiau kuo domėtis!

Apie oratoriją „Pasaulio medis“ sako, kad dabar darytų viską atvirktį... Ten iš pradžių „stambu, paskui viskas smulkėja, smulkėja, o dabar stambėtų, stambėtų...“

Tiesą sakant, galima. Jeigu į tą medį žiūrėsi iš dangaus (XII a. graviūrose Nyderlandų mistikai taip ir vaizdavo).

Šiandien prisiminė istoriją, kad 8-erių išgyvenęs mirties siaubą. Mat sulūžusios tvarto lubos ir jis įstrigęs... Kojos nukarusios, o rankos tarp karčių...

– Pamaži pradėdu silpti, silpti... Jokios baimės, labai aiškiai skiriu stogo čerpes... Tvirtas toli nuo namų, nieks nepadės...

Laimė, kad nukritau (ir neužsimuše! – S. G.).

(Po pauzės.)

Kai grįžau iš absoliučiai sumautos gydyklos, dar paskambino Bronius K., susijaudinęs ir – nualsintas savo gimtąją dieną. Patvirtino, kad tikrai tada aštuonerių būdamas išgyveno savo mirtį.

– Rankas buvau taip aukštai iškėles ir plyšy išpaustas, kad tikrai ėmė smilkinius spausti...

– Kuo čia netikėt, – sakau, – negi tokius dalykus tavo metų sulaukęs žmogus turėtų išgalvoti?

– Kiti netiki...

Ir perskaičiau Romo Gr. romane „Rūkas virš slėnių“:

„(...) negalėtų žmonės gyventi, jeigu iš anksto žinotų savo likimą. Gal po kiekviena medžio šaka kabėtų savižudis, nes neatlaikytų širdis tokio žinojimo.“

Iš istorijos

Jau 1922–1925 metais apie JAV kino filmus buvo rašoma, kad Amerikoje „menas be menininkų“, deja, niekam tas kandus humoras nerūpėjo. Buvo statomi komerciniai filmai, jie užtvindė ir Europą. Jau tada 80 procentų Europoje rodomų filmų buvo JAV produkcija. Svarbu buvo tai, kad uždirbami pinigai. Keisčiausia, kad po šimto metų komercija nusiaubė viską. Kam dabar rūpi, kad knygas rašo kas netingi? Svarbu, kad jas gerai pirkty. Niekas net nesuka galvos – taip buvo suvalgyti ir klasikiniai menai.

Rugsėjo 12, trečiadienis

Iš padrikų minčių

Širyt išgirdau (netyčia) vieno italų neorealisto pasakymą, kuris „tebegalioja“: „Idealus kino filmas yra 30 minučių kino juosta apie žmogaus gyvenimą.“

Andai vienam žmogui bandžiau įrodyti, kad tikroji proza yra... nuobodū.

Čia ir slypi visa praraja – kūrybos baisumas. Vasarą miręs rež. Antonioni sakėsi – labiausiai jį domina žmogus, prarandantis sielą. Bijąs, kad žmogus vis labiau virsta „interjero dalimi“, o sielos pėdsakų šiame pasaulyje jis vis ieškosiąs...

Ar būtų galima sakyti – neregimosios substancijos paieškos?

Ir – rezignacija: ką bekalbėti! Žmonės net estetinį malonumą išgujo. Net pasigrožėti tikrove nenori.

Tie, kurie į senatvę ką nors gražaus (ir pamokomo) nori parašyt, begėdiškai išjuokiami.

Iš senovės kinų

Jei kūrėjo siela kilni, tai ir jo kūryba sieks doros bei kilnumo.

(Man regis, prigimties kilnumas turi ryšį su pašaukimu.)

Tas pats, prie tų pačių namų

Vėl – vėlų vėliausiausieji vėlyviai,

tie, kurie prieš porą metų

saulėj...

Švietė kaip visų gyviausi

gyviai, blyškūs, violetiniai

išlindę jau rugsėjį.

*Kaip jaunystėje – Apolinerio, –
inžinerijoj per karą –
pionierium,
o vėlyvi, o širdie artileriste,
vėlyvieji gyviai...*

Intarpas

Angele sarge, spręsk mano problemas sau pačiam pailankiausiu būdu...

Tuotarp vyras:

– Ot ir pažiūrėsiu!

Tuotarp moteris:

– Ot ir pamatysi!

Rašytoja:

– Visiems trims savo sutuoktiniams buvau neištikima su vedusiu vyru...

Rugsėjo 13, ketvirtadienis

Žinios iš Slovėnijos

Bronius K. paskambino labai apsidžiaugęs, kad ten atliktos „Paskutinės pagonių apeigos“:

– Įsivaizduoji, atsiuntė įrašę, visas spektaklis. Ir taria gerai, lietuviškai...

Sakau: gal kas gerai išmokė? Kuri nors iš nutekėjusių lietuvių?

Slovėnija? Ką mes apie ją žinome? Atsimenu, esu vertęs vieną jų poetą. Kaip įprasta, žmonės pas mus painioja juos su slovakais... Kaip lietuvius su latviais – kiti.

Supratimas

Moteris (mokytoja) apie savo vyrą:

– Jam tai galvoj vienos formulės, o aš tik literatūra...

– Taip? Tai kokias knygas skaitote?

– „Lietuvos rytą“ prenumeruoju.

Ir pavarė... Bet mūsų krašte visad taip buvo. Andai V. Kudirka atkalbinėjo J. Ralį Caricyne:

– Tu neversk „Odisėjos“, rašyk man korespondencijas į laikraštį...

Dabar gi žmonės nė kiek nepasikeitė. Jiems atrodo, kad parašyti apie turistinę kelionę į Ispaniją yra tas pats kaip Dantės „Dieviškąją“...

„Lietuvos ryto“ žurnalistai pasipūtė labiau nei koks geras prozininkas. Kur ten Granauskui! Jų tiražas šimtą tūkstantinis, o „Rūką virš slėnių“ gal koks šimtas ir perskaitė. Ar ne dėl to atsikratom ir paskutinių rašytojų?

– Man stilius nerūpi, moralė nerūpi, – pristatinėja savo knygą moteriškė.

– Tai kas jums rūpi? – klausia žmogus iš salės.

– Kad pirkty...

Žinoma, po metų tų knygų jau niekas neatsimena, bet užrašiau visa tai tik dėl to, kad aiškesnis būtų visas tas komercializmas. Nemanau ir ką nors pataisysias.

Balanos gadynė – žmogus rašo straipsnelį, o manosi kalnus verčių. Nenorėčiau, kad kas nors į mano dienoraščius žiūrėtų kaip į literatūrą.

Jau po „Pragaro“

Po poros metų (ėmiausi 2005-aisiais) išėjau iš pragaro... T. y. nuvežiau į leidyklą su paskutiniais pataisymais.

– Gyvenime yra darbų, kurių negali padaryti iš karto, – sakau J. R. – Atsimeni, kaip buvo su Narekaci...

Sunkiausia pirma dalis, o dar sunkiau – pirmoji terciņa. Dabar liko:

Per vidurį gyvenimo kelionės

Aš pakliuvau į baisiai tamsią girią,

Pametęs tiesų taką. Žmonės...

Anžambemanas turėtų „užvesti“, parodyti, kad tvirtai kreipiuosi...

Dievažin, bet akyse šviesiau.

Jaučiu, kad būtų geriau be žodžio „baisiai“ ir t. t., bet nieko negaliu padaryti.

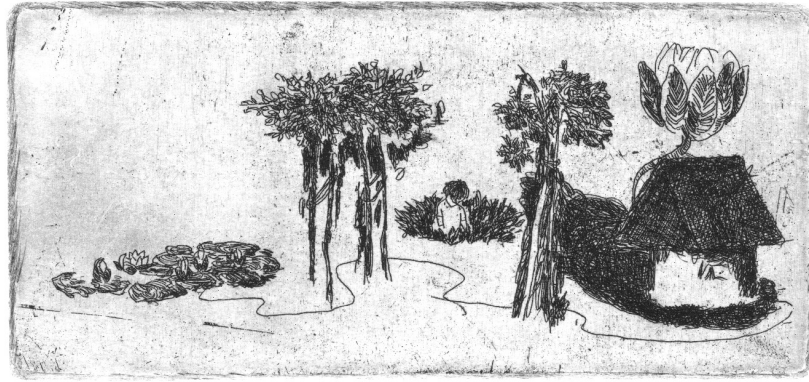
Kas žino, koks „Pragaro“ vertimas turėtų būti dabar, po beveik 700 metų?

Kaip buvau nukryžiuotas (trenktas)

Žvyrkelis kilo į kalniuką išsirdamas jauno pušynėlio pakraščiu. Baigiant pasiekti aukštumėlę, medžiams praretėjus, pakraštyje pasimatydavo senas, pakrypęs kryžius. Pirmuosius kartus pro jį važiuojant, pavėluotai ir netikėtai, tarsi stebindamas kitoje pusėje pasirodydavo namas. Čerpių stogas buvo lyg per arti ir per žemai, nes kelias su posūkiu už kalvelės tuoj leidosi žemyn, taikydamas į tilčiuką. Statinys upeliuko pakrantėje buvo šviesiai pilkas, betoninis. Skliaute matėsi data. Skysta, sukrypusi tvorelė, kreiva lentinė pašitūrė, beveik įlindusi į buvusio sodo sąvašyną. Daugiau nieko. Jokių kaimynų aplinkui. Matėsi, kad namas tvirtas, dar gyvenamas, taigi nors aš labai mėgau palandyti po apleistas trobas – čia nesustodavau. Kartkartėmis pravažiuodamas pajusdavau lengvą jaudulį. Kažkuo ypatingu dvelkė šis kampelis. Toks uždaras, kamerinis. Netgi šmėstelėdavo mintis, kad čia tai tikrai galėčiau gyventi. Žinoma, pats namas ir aplinka buvo kiek neįprasti, išsiskiriantys iš to krašto lygumų peizažo, bet atrodė, kad yra dar kažkas slapto, siejančio mane su visu tuo. Vis prisiekdavau, kad kitą kartą pro čia keliaudamas būtinai sustosiu, nors nebūčiau galėjęs sau konkrečiau įvardyti, ko tikiuosi iš šitos vietos. Nedažnai tekdavo ten nukakti. O vieną kartą pasigedau kryžiaus. Sustojau ir paėjęs radau jį gulintį žemėje, jau gerokai apėjusį žolėmis. Buvo nupuvęs prie pagrindo ir nulūžęs. Prie namo dar matėsi pramintas takelis, džiūvo skalbiniai. Tikriausiai gyveno seni žmonės. Nesinorėjo trikdėti, galbūt sukelti nerimo.

Kitą kartą tik pakilus į kalniuką ir atsivėrus prieš akis visai sodybai tapo aišku, kad čia negyvenama. Jau nemažai kartų aš ją buvau apžvelgęs, taigi išsyk pastebėjau pasikeitimus, liudijančius, kad šeiminių nėra. Jie jau, matyt, persikraustė už upelio. Ten buvo senos kaimo kapinaitės. Nesustojau, atidėjau tai sugrįžimui. Laukiau to susitikimo.

Manau, nėra žmogaus, amžiumi jau perkopusio gyvenimo gūbrį, kuris galėtų tvirtai įsitikinęs pasakyti, jog gyveno lig šiolei taip, kad nieko keisti nenorėtų. Nors ne, tokių buvo. Knygų, filmų herojai – gelžbetoniniai sočrealizmo monstroi kovotojai už darbo žmonių laisvę. Dažnai, skambant dainai: „Smelo my v boi poidiom za vlast’ sovetov i kak odin umriom v borbe za eto...“, įsivaizduodavau darniai

Eglė Kuckaitė. Grybų kaimas. 2004

žygiuojančias raudonžvaigždžių kovotojų gretas, staiga pagal komandą pasisukančias ir iškrinkančias į dvi puses. Kariai guli aukštiekninkai, veidai švyti laime. Žygiuoja kiti. Ir taip, kol užpildo visą lauką. Tada atvažiuoju aš arkluku pakinkyta grėbiamąja (arklys, jeigu tik gali, niekada neužmina ant gulinčio žmogaus) ir sugrėbiu juos į volus. Jie jau tapę visiškai plokšti, sausi ir šiugždantys. Trukteliu ilgą rankeną, grėbiamosios dantys šokteli į viršų, palikdamos sugrėbtą turinį ir trenkdamos per užpakalį, apsaugotą metalinės su skylėmis sėdynės...

Iš kur tas noras liūsti į svetimo, buvusio gyvenimo triušenas? Juk svetimi gyvenami namai daugumai nesukelia jokių emocijų. Yra ten šeiminių tuometu ar nėr... Sakė senovės išminčius, kad gyvenimą galima vertinti tik tada, kai jis jau baigtas. Jausdamas buvusius gyvenimus, bandai vertinti, papildyti savąjį. Gal tai siejasi ir su tokiu paplitusiu reiškiniu kaip atgaivinami klasės draugų susitikimai? Nuo atitinkamo amžiaus ima traukti vėl juos pamatyti. Štai buvę silpni fiziškai ima demonstruoti jėgą, bijoję panelių drovuolis kuo įžūliausiai kirkina klasės drauges... Kaip iššauti iš konfeti patrankos, mes pažirome į erdvę. Maždaug žinome vienas kito „startinę masę“, gabumus. Save sunku objektyviai vertinti, bet kaip įdomu iš atstumo apžvelgti skirtingas trajektorijas. Pasijunti besikėsinąs nugyventi dar vieną, kitą gyvenimą, dubliuoti savąjį.

Užžėlusiu takeliu pasiekiu duris. Paliečiu iki juodo blizgesio nučiupinėtą jų kraštą. Įeidamas lyg ir tampi paveldėtoju, bendrininku, išpareigoji kažkuo čia gyvenusiems. Palikdami trobas žmonės paprastai užkala, užrakina. Į tokias nelįsi – tai būtų įsilaužimas. Bet yra kas lenda. Paprastai vidus jau būna nusiaubtas. Junti kalnę ir gėda dėl jų, dėl nugyvento gyvenimo beprasmybės, trapumo. Štai sudraskyti kadaise rūpestingai į mazgelius surišti žolynai, išgriautos krosnies liekanose sutryptas kruopščiai lopytas drabužis. Norisi, kad kažkas liktų. Neįvardiji sau, kad tikiesi, jog po tavęs, atlygindamas už tavo pastangas, kas nors gal pasaugos tavo atminimą.

Apačioje visai nieko įdomaus, bet dar yra palėpė. Ten saugomi kasdien nenaudojami daiktai, bet kartu ir tokie, kurie negrūdami į kokį sandėliuką kieme. „Pakylėti“ daiktai, nes ant aukšto kur kas

saugiau: užlipti juk paprastai galima tik iš vidaus. Lubos užpilamos spaliais, o juose kai kas ir užsimeta, lieka nepastebėta. Ten gali būti senų daiktų, svarbių čia gyvenusiems. Genamas neaiškų vilčių, karabždinuosi viršun, žvalgausi prieblandoje. Kartais kas nors būna užkišta pastogėje, už gegnių. Traškančiomis lubomis nukrypstu nuo sijos ir jos staiga prasmenga... Bandau dar nusitverti išskėtę rankas ir trumpą akimirką man tas pavyksta. Bet vis tiek nugarmu žemyn su debesiu dulkių ir šiukšlių. Gaunu per kuprą lentgaliais, iš kažkur atsiradęs plytgalys trinkteli per pakaušį. Greitai nusipurtęs didumą dulkių, ropščiuosi atgal. Deja, mane šaukia, ragina važiuoti, ir taip, nieko keistesnio neradęs, palieku apleistą sodybą.

...Tą naktį prikėliu visus, nes paryčiais, pamėginęs pasikišti rankas po galva, pajutau tokį skausmą, kad garsiai sustugau. Net rankų valgydamas negalėjau ant stalo užsikelti. Manau, žmogus galėtų taip jaustis, pakabojęs ant kryžiaus ir nesulaukęs dangun ėmimo.

Sako, Lionginas Šepka drožti, kurti pradėjo, kai kaimo muštynėse gavo kuolu per galvą. Lig tol buvęs normalus bernas. Aš savo elgesio pakitimų nepastebėjau, bet tikriausiai ta pusplytė ir išnarinti pečiai tokias štai mintis sukėlė.

JONAS VAICEKAUSKAS

Piktosios dvasios tikslas – sunaikinti žmogaus asmenybę

Atkelta iš p. 4

– O kuo labiau pasikliauti – sąžine ar Bažnyčios mokymu?
– Sąžinė yra pagrindinė norma. Prieš Dievą atsakysi pagal savo sąžinę. Vis dėlto sąžinė turi būti teisingai suformuota. Pavyzdžiui, psichinių ligonių sutrikdytas sąžinės reiškinys, interpretavimas. Sąžinė teisingai suformuoja Šventasis Raštas, Bažnyčios tėvai, Bažnyčios mokymas. Bet sąžinė yra įdiegta, pirmoji ir natūrali, jos turi klausyti.
– Ar įmanoma padėti kitam žmogui apsiginti nuo demonų, ar tai gali tik egzorcistai?
– Gali padėti malda. Šventajame Rašte paminėta, kad jei du sutars prašyti vieno dalyko, Dievas jį duos. Be to, reikia žmogų palaikyti, būti su juo. Velnio tikslas įdomus – sunaikinti žmogaus asmenybę. Dėl to ir vyksta bendradarbiavimas su psichologais, kad niekas negali atskirti, kur baigiasi asmenybės sužeidimai ir prasideda demoniška veikla. Jei asmenybės pažeista, ji turi būti atkurama. Evangelijoje parašyta: „Pažinkite tiesą, tiesa padarys jus laisvus.“ Sužeidimai reiškia, kad žmogui buvo sutrukdyta tapti savimi, tokiu, kokį Dievas sukūrė, pažinti tiesą. Viskas, kas griaua asmenybę – trukdo, o kas ją stato – padeda žmogui. Žmogiškojo ryšio palaikymas budina ir tvirtina asmenybę. Tik neužtenka šiaip paguosti, reikia padėti išeiti į laisvę. Bendraudamas su depresija sergančiais žmonėmis įsitikinau, kad visi tie skiedaliojimai „aš tave paguosiu“ yra mažai efektyvūs. Reikia padėti išgyventi save, pažinti savo vidų, neišsigąsti kasdienybės. Žmogus privalo

išmokti pažinti savo niuansus, vidinius virpesius, tai yra kruopštus darbas. Privalu suvokti, kad tai, kas su žmogumi vyksta, dar nėra visiškai ir neišvengiamai jo. Net vienatvė, liūdesys, klaidos nėra fundamentalus, smerktinas, žmogų menkinantis dalykas.

– Kaip vertinate kai kurių žmonių teigimą, kad pasaulyje stiprėja šėtono imperija?

– Gal daugėja žmonių, kurie yra abejingi Dievui, tikėjimui. Padaugėjo nesuvokiančių savo gyvenimo prasmės, atsirado galimybė velniui labiau veikti. Tačiau be žmogaus apsisprendimo jis nieko negali. Apskritai šią kovą jau yra laimėjęs Dievas.

– Yra daug istorijų apie apsėstus atsidavusius tikinčiuosius. Kodėl buvo varginami, pavyzdžiui, šventieji tėvas Pijus, Jonas Boskas?

– Gal kad užsigrūdintų tikėjime, apsisprendime, mokytų gintis nuo baimės. Čia jau susiduri su suvokimu, kad mes esame tik vabaliukai, dulkės prieš Dievą. Atliekant egzorcizmą gerai skaityti Šventąjį Raštą, ypač tas vietas, kur Kristus išaukštinamas, arba Pradžios knygą. Ir kai skaitai Pradžios knygą, demonas keistai reaguoja į tą vietą, kur Dievas sukūrė vyrą ir moterį. Jis sako: „Klaida.“ Klaida, kad sukūrė žmogų. Mes faktiškai nežinome, kas yra žmogus. Heideggeris gerai įvardijo žmogaus autentiškumą – žmogus yra klausiantysis.

– Kodėl tiek daug Šventojo Rašto vietų, kur kalbama apie egzorcizmą ir kitus Kristaus vykdomus stebuklus, baigiasi pasakymu „Kristus liepė jiems apie tai nepasakoti“?

– Dažniausiai aiškinama, kad Kristaus tikslas nebuvo stebukladario etiketė. Tikslas buvo atėjimas į Kryžių, parodymas gryojo Dievo veikimo. Tauta laukė mesijo, darysiančio stebuklus, bet tai buvo neteisingas priėmimas. Ne taip yra iš tikrųjų, kaip matome žemiškomis akimis. Žmonės ir dabar prašo, kad čia ir dabar būtų laimingi. O iš tikrųjų Kristus atėjo tam, kad susitiktume su Dievu, tokiu, koks

jis yra, išgyventume jo meilę. O kai pasklido gandai atėjus didį stebukladarį, visi sulėkė, kad jau žemėje galėtų susikurti gerovė. Bet čia nėra pasiliekančios buveinės, mes esame kelionėje, sunkioje nuolatinėje kovoje. Tik po Prisikėlimo mes su Kristumi jau esame tos kovos nugalėtojai. Svarbu priimti gyvenimą kaip uždavinį – niekur nuo jo nebėgti, vienintelė sąlyga – būti atsakingam.

– Evangelijoje pagal Joną, paklaustas, kuris iš mokinių jį išduos, Jėzus atsako: „Tai tas, kuriam padažęs paduosiu kąsni.“ Ir, pamirkęs kąsni dubenyje, jis padavė Judui, Simonui Iskarijoto sūnui. Kai šis nurijo kąsni, iėjo į jį šėtonas. O Jėzus jam sako: „Ką darai, daryk greičiau!“ Atrodo, šioje vietoje Jėzus nesulaiko Judo nuo blogio, o susitaiko su lemtimi. Ar gali būti, kad Judas, kaip blogis, buvo Dievo plano įrankis?

– Vis dėlto tai buvo laisvas Judo pasirinkimas, jis nuėjo ir padavė Jėzų savanoriškai. Katalikų bažnyčia atmeta predestinaciją. Dievas žino, kiek leista veikti niekšybės paslapčiai. Bet čia patenkame į sferą, kurios niekas nesupranta. Aišku, sakoma, kad Dievui nėra nežinomų dalykų. Tada gali klausti, kodėl Dievas kažką leidžia, jam juk nėra laiko, jis žino, kaip užbaigsime gyvenimą. Vis dėlto jis leidžia mums daryti nuodėmes. Gal reiktų kitaip žiūrėti – taip Dievas nori savo meilę mums parodyti. Nepaisant visų nuodėmių, jis išlieja savo meilę. Juk nėra pasakyta, kad Judas visiškai pasmerktas. Jis pasidavė piktajam ir atliko tokį veiksma. Čia susiduriame su Dievo veikimu, malonės ir nuodėmės paslaptimis. Kodėl būtent tokiu būdu Dievas atėjo į žemę ir kodėl būtent taip mirė – į šiuos klausimus neatsakysime. Tik predestinacijos nėra, Judas galėjo kitaip pasirinkti, galėjo gailėtis. Visi turi ateiti ir prašyti Dievą. Per prievartą nėra vienas nebus išlaisvintas. Gali melstis už atsivertimą, bet jei pats žmogus nebendradarbiauja ir nenori, beveik neįmanoma jam padėti. Dievas gerbia laisvę.

KOTRYNA KLIMAITYTĖ

Meditacija I

*papilvę maudžia pirmajam pavasario vėjui
nuslydus džinsų aptemta šakuma*

*norisi kavos, ilgos cigaretės, rožės iš nepažįstamojo rankų
draugė dviprasmiškai konstatuoja: tau reikia nuleisti*

*ir net neįtaria,
kaip kasnakt mėšlungis mano pirštais
nutraukia dušo užuolaidą ant žemės
įkaitęs kūnas suvirpa*

*paskui, kol sugrįžta vėl į save –
nutirpusi koja nepatogiai įremta į skalbyklę*

*akis pradeda erzinti elektros lempučių
katė, besibraizanti į duris –*

*ir tik kelioms minutėms, paskui vėl vėl vėl
su kiekvienu širdies tvinksnium*

*ir ten, kažkur, tas garas, jo nenuleisi neišleisi nepaleisi
vėl kaupiasi*

*todėl šypsaisi sėdėdama troleibuse
eidama gatve valgydama sriubą pasitaisydama nusmukusią kojine*

*nuo to gerumo papildėje
tiesiog saldžiai išmurkiamo geismo geisti*

gyventi

Meditacija II

*kauburėlis,
pritvinkęs kaip pernokusi slyva sulčių,
lieti ir skyla, veriasi
tik man*

*nė vienas jūsų nepažadino –
ąsoty pienas iš Tarkovskio
klasika – archetipinė, nuvalkiota, banali
srovelė per sėdmenis – akies akies istorija*

*nereginti, trokštanti regėti
pirštu budinanti,
pagalvėle, jautriai, įsiklausydama*

*žaidžiu.
netvinksinčios krūtys –
tvinksinčios mintys*

*nuo sienų drykstantys tapetai
naktinė tyloj grynios meditacijos garsai*

*skylanti oda –
violetinė žievelė*

*ragaučiau save
mylėčiau savo moteriškumą
labiau už save pačią*

Neištikimos moters patarimai pradedančiajai

*pradėti reikėtų nuo epiliatoriaus,
jei ketini sugundyti vyrą,
tau nepriklausantį*

*kad pagaliau delnu nustebtu:
kokia tu švelni*

*nes jo moteris
per daugybę dienų pamiršo būti švelni*

kaip ir tu pamiršai savajam

*per metalinį burzgesį
grindis žiedadulkėm nukloja nepaklusnūs plaukeliai*

*kvepia migdolais, muskusu
ir būsima nuodėme*

Istorija, kurioje minimi teisėsaugos pareigūnai

*Pasimiršta numiršta (iš)irsta
iš tūkstančio varpų, kaip tada
ant stalo (kalno) kai nebuvo nieko
tik dangus ir žirgų kanopos per rudenėjantį taką
pakėliau galvą
akis užkabino erdvę plėšiantį neoną
– jok Gediminai jok –
ristele raitoji Lietuvos policija*

*vabalėlis ant skruosto
ropojantis paskutinio spindulio link
(m)irštantis kaip žodis į gudobelę*

*prasivėręs mirksnis į kurį sutalpinau save
po ne(iš)mylėtos vasaros –
o sariais susisupusios mintys vėlėsi į voratinklius
leidžiantis
ir nebeliko nieko daugiau*

už tavo išstartą „mano mergaitė“ at(s)iduočiau daugiau nei save

teisus buvo Limonovas, meilė turėtų būti priskirta ligoms

Paskui

*pabudavo rytas, dar neatsimerkusi uosdavo įsismilkusį patalą,
per naktį išgulėtus plaukus, duobelę po galva,
dar nepakrutinusi minčių, rankų, kojų pirštų,
žinodavo, kad ir vėl yra pavargusi,
kad už lango vėl toks pat pleiskanotas rytas, suzmekusi aušra,
po nakties kancarais išprievartauti žibintai*

*žinodavo, kad ir vėl ir vėl ir vėl toks pat nusibodęs kvėpavimas,
ta pati kava, vanduo, rūdimis laižantis čiaupa,
kiemsargio pirštai prie šiukšlių vamzdžio, kad po nakties suglostytų skreplių likučius,
ir vėl ta pati priplėkusi košė su kandžių kiaušinėliais,
nudėvėti naktiniai marškiniai*

(į kampa)

nudėvėtas išglebęs kūnas

(krūtys, sėdmenys, venų išsvargintos kojos)

ir vėl cigaretė balkone, dūmai, prasimušę per smogą,

kaimynų bute kiauksintis šuo –

*o ten, kažkur, jei dar kažkur tas yra, ištrupėjęs asfaltas,
ten, kažkur, rytą pateka saulė ir žalia būna žolė (ne veja), –
atsimena, – dreskianti koją gėlė, kraujo lašas per praplėštą kojine –
ten, kažkur, gal net paukščiai dar čiulba,
debesys moka dar plaukti, kaimynai moja ranka, gero ūpo linkėdami,
ten, kažkur, į vandenį plaukia laivai, skiedros, vainikai,
ten upės, tarp kalnų lyg tarp mano krūtų išbrinkusios gyslos, pranašauja pavasarį*

Paskutinio tremtinio sentimentai „Paskutiniam laisvės sūnui“

Michailas Lermontovas. Paskutinis laisvės sūnus. Sakmė. Vertė Gintautas Iešmantas. V.: Žuvėdra, 2009. 63 p.

2009 m. pasirodė paskutiniu Lietuvos politiniu tremtiniu vadinamo (1980 m. už pagrindinę veiklą suimto, nuteisto, kalėjusio Permės lageriuose, ištremto į Komiją, amnestuoto tik 1988 m.) Kovo 11-osios Akto signataro, poeto ir publicisto, Lietuvos rašytojų sąjungos nario Gintauto Iešmanto išversta Michailo Lermontovo sakmė „Paskutinis laisvės sūnus“. Knyga išleista vos 200 egzempliorių tiražu, iliustruota, papildyta komentarais, kurie jaukiai pavadinti „Kai kurių dalykų paaiškinimu“, ir 2008 m. vasario 16 d. išvakarėse pasirašytu vertėjo straipsniu, kuriame jis teisinasi antrą kartą ėmėsis versti šią poemą „ne vien dėl sentimentų“. Pasirodo, Iešmantas pirmą kartą poemą išvertė prieš 45 metus. Tačiau sovietmečiu šis jo darbas nebuvo išspausdintas, o vertimo rankraštis dingio „Pergalės“ žurnalo redakcijoje. Vertėjas spėja, jog taip nutiko dėl to, kad šis laisvės patosu ir tėvynės meile alsuojantis kūrinys tuo laikotarpiu galėjęs kelti „nepageidautinų“ asociacijų su Lietuvos pokario pasipriešinimo kovomis. Iešmantas teigia ryžėsis antrą kartą versti šį kūrinį todėl, kad „M. Lermontovas (1814–1841) yra toks poetas, kurio ir jaunatviški kūriniai verti poezijos mylėtojų dėmesio“ (57), nes „daro suprantamesnę visą vėlesnę M. Lermontovo kūrybą, taip pat tragišką gyvenimo baigtį“ (57). Visgi šios knygelės žavesys kaip tik ir kyla iš to, kad joje dera viskas – nuo nedidelio tiražo, kišeninio formato, išpūdingo viršelio (ačiū dailininkei Aušrai Čapkytei!), geros kokybės popieriaus ir vertimo iki knygos gale pateikiamos trumpos vertėjo išpažinties, be kurios šis leidinys būtų praradęs didelę dalį vertės, nes antrą kartą pasirinkęs versti šį kūrinį Iešmantas ne tik išreiškia ištikimybę laisvės ir tėvynės meilės idealams. Tikėtina, kad jis, po daugelio metų sugrįždamas prie pradėto, bet nebaigto darbo, užtikrina savo paties gyvenimo tęstinumą ir įprasmina jaunystės ieškojimus ir kertines viso gyvenimo vertybes.

Rusų poeto Lermontovo kūryba natūraliai skyla į du laikotarpius: mokymosi (1828–1832) ir kūrybinės brandos (1835–1841). Šiuos laikotarpius skiria treji metai, per kuriuos Lermontovas parašė vos kelis humoristinius eilėraščius ir pornografines poetas. Poema „Paskutinis laisvės sūnus“ parašyta pirmuoju, mokymosi, laikotarpiu. Pradėjęs rašyti 14 metų, Lermontovas pirmiausia ėmėsi poemos žanro: būtent šis žanras tuo laikotarpiu buvo itin ištobulintas ir labai populiarus. Žinomiausios ankstyvojo laikotarpio poemos: „Kaukazo belaisvis“ (1828), „Korsaras“ (1828), „Paskutinis laisvės sūnus“. Dėl pastarosios parašymo laiko ginčijamasi, tačiau spėjama, kad ji galėjo būti parašyta apie 1830–1831 m. Šis laikotarpis laikomas ankstyvosios Lermontovo kūrybos viršūne: jis dirbo itin intensyviai, per dvejus metus išbandė beveik visus poezijos žanrus. Kai kurie iš ankstyvojo laikotarpio kūrinių, pavyzdžiui, poema „Lietuvaitė“ (1830), išverstas ir į lietuvių kalbą. Pastarąją 1964 m.

išvertė Vytautas Bložė. Pasak poeto, tai labai patriotiškos, lietuviškos dvasios kūrinys.

Visgi jaunojo Lermontovo poemos labai eklektiškos. Tai puikiai jautė ir poeto amžininkai. Neretai jis skolinosi ir „klijavo“ gatavus pripažintų poetų (Konstantino Batiuškovo, Vasilijaus Žukovskio, Aleksandro Puškino ir kt.) kūrinių fragmentus (iki 8 ir daugiau eilučių), į poetas perkėlė savo paties eilėraščių fragmentus, todėl ankstyvosios poemos kartais panašios į lyrines arijas, atliekamas butaforija užgriozdintose operos scenose. Joms būdinga naktaliniu šiek tiek dvelkianti estetika. Lermontovo eiliavimas rėmėsi Puškino ir jo kartos poetų, XVIII a. pab.–XIX a. pr. reformavusių rusų eilėdarą, poetinėmis priemonėmis. Poezijos metrinę sistemą ir intonacijas Lermontovas tobulino remdamasis Vakarų Europos rašytojų Byrono, Schillerio, Mickevičiaus patirtimi. Lermontovas taip pat domėjosi tautosaka ir bandė imituoti rusų liaudies poetinę kūrybą. Metrikos įvairovės požiūriu jis gerokai lenkia kitus žymiausius to meto poetus, tokius kaip Žukovskis ir Puškinas. Jo eiliuotos kalbos architektonikos įvairovė taip pat stulbina. Nors manoma, kad Lermontovas neskyrė per daug dėmesio fonikai, literatūrologai pažymi, kad jis vengia panašių garsų žodžių sandūroje ir siekia išgauti kirčiuotų balsių asonansą, kuriuo remiasi jo poezijos melodika.

Poema „Paskutinis laisvės sūnus“ parašyta tradiciniu penkiapėdžiu jambu. Rimai vyriški. Tai galėjo sukelti sunkumų vertėjui, nes lietuvių poezijoje tradiciškai vyrauja moteriški ir mišrūs rimai: vien vyriškai rimuoti eilėraščiai, mokslininkų duomenimis, sudaro vos 8,7%. Originalo strofų architektonika labai įvairi... Visa tai įvardijus, galima konstatuoti, kad Iešmantui pavyko subtiliai perteikti svarbiausius poetinės architektonikos elementus: sutampa skiemenų skaičius eilutėje, metras, rimavimo schema, išlaikyti vyriški rimai, perteikta intonacija.

*Бывало, для забавы я писал,
Тревожимый младенческой мечтой;
Бывало, я любовью страдал,
И, с бурною, пылающей душой,
Я в ветреных стихах изображал
Таинственных видений милый рой.
Но дни надежд ко мне не придут вновь,
Но изменила первая любовь!..*

*Kadais be tikslo žaisdamas rašiau,
Jaunų svajonių stumiamas keistai,
Kadaise meiles svaigdamas kenčiau
Ir dvasią traukė mėlyni skliautai,
O eilėse šviesius vaizdus piešiau
Ir širdžiai vėrė žavintys kraštai.
Bet nedūgens daugiau vilčių būrys,
Bet pirmas jausmas sielon nebegrįš!.. (7)*

Kiek sunkiau vertėjui sekėsi perteikti liaudies poetinio epo intonacijas Ingeloto dainoje:

*Собрались люди мудрые
Вкруг постели Гостомысловой.
Смерть над ним летает коршуном!
Но, махнувши слабою рукой,
Говорит он речь друзьям своим:*

*«Ах вы люди новгородские!
Между вас змея-раздор шипит.
Призовите князя чуждого,
Чтоб владел он краем родины!» –
Так сказал и умер Гостомысл.*

*Išmintingi žmonės būrėsi
Apie Gostomislo patalą.
Sklandė vanagu virš jo mirtis!
Bet pamojęs silpstančia ranka
Jis bylojo liūdintiems draugams:*

*„Ak, jūs Naugardo šlovingieji!
Skaldo jus nesantaikos angis.
Tad valdovą kvieskit iš svetur.
Tevaldys jis brangią tėviškę!“ –
Taip pataręs mirė Gostomislas. (17)*

Vertimo tekstas stropiai sutvarkytas. Tiesa, kartais akis visgi užkliūva už vieno kito netikslumo, pavyzdžiui: *Гостомысл* derėtų transliteruoti kaip *Gostomyslas*, nes *ы* visais atvejais keičiama *у*, išskyrus galūnę *-ыи* ir daugiskaitinių rusų kalbos vietovardžių galūnę *-ы*.

Kūrybingai perteikti peizažai, kurių poemoje gausu. Vienu iš iššūkių vertėjui galėjo būti tai, kad šios Lermontovo poemos peizažai itin eklektiški, nenatūralūs: nors veiksmas vyksta prie Ilmenio ežero Didžiajame Naugarde, poetas nevengia kalbėti apie kalnų tarpeklius ir stūksančias uolas. Vertėjas tokiais atvejais pasitelkia „debesų gūbrius“ (11) arba „ir kalnus, ir laukus“ (26), „kalnus, jų gūbrius“ (38) – išvardijamoji intonacija tarsi padeda sušvelninti „reljefą“. Kartais Lermontovo mėgstami *вершины гор, ущелия славянских гор* ir pan. grožybės apskritai pradingsta iš vertėjo akiračio. Toks jo elgesys tikriausiai tam tikra prasme neišvengiamas. Jis paaiškina, kodėl sensta grožinės literatūros vertimai: iš dalies jie pasensta dėl to, kad keičiasi kūrinio estetinė receptija.

Dar viena įdomi detalė – originalo patriotinį skambesį sustiprina net 11 kartų pavartoti žodžiai, giminiški žodžiui *славас, славай*: tekste minimi *славянские реки, боги, горы*; taip pat *сыны, душа, страна славян*, o posakio „paskutinis laisvės sūnus“ teksto sinonimas – *последний вольный славянин*, t. y. „paskutinis laisvas slavai“:

*Он пал в крови, и пал один –
Последний вольный славянин!*

*Už laisvę krito jis ramus,
Jis – paskutinis jos sūnus!*

Vertime slavai paminėti vos 5 kartus. Tai galėtų būti vienas iš pavyzdžių (suprantama, su daugybe išlygų, nes poezijos vertimas – labai specifinė sritis), kaip vertimo tekstas priklauso nuo vertėjo pozicijos, išsąmonintų ar neišsąmonintų tikslų ir pan. Nors knygoje esančiame straipsnyje Iešmantas pabrėžia, kad šis kūrinys vertinamas kaip literatūros istorijos paminklas, visgi akivaizdu, kad vertėją jis domina ne tik Lermontovo kūrybos raidos požiūriu.

*Когда печальные луга
Покроют пестрые цветы,
Когда над озером кусты
Позеленеют, и струи
Заблещут пеной молодой,*

*И в роце Лады в час ночной
Затянут песню соловьи.*

*Kai liūdnos lankos pašilios
Gėlynų kuokštais pasidengs,
Prie ežerų tylaus vandens
Žilvičių krūmai sužaliuos,
Kai eglėlių ūgliai saulėn stybs
Ir Lados girioj per naktis
Guviai lakštingalos skardens. (30)*

Visgi kartais siekdamas suvaldyti strofą vertėjas neišvengia banalybių:

*Рука искусного льстеца
Играла глупою толпой.
И благородные сердца
Томились тайною тоской...*

*Klastūnas žaidė patiklia
Tauta gudriu kalbos menu
Ir širdys ilgesio valia
Nerimo, degdamos jausmu. (31)*

Kartais pritrūksta tikslumo, pavyzdžiui, šiame epizode vaizduojama *kvaila minia*, kuria žaidžia patyres manipuliatorius kunigaikštis Riurikas, vertime tampa *patiklia tauta*. Taškas atskiria pirmąjį originalo dveilį nuo antrojo. Tai labai svarbu, nes čia – o tai viena iš tradicinių romantizmo skirčių – supriešinami minia ir individas, kitaip tariant, pavieniai kilniaširdžiai, kuriuos degina slapta gėla dėl pamintos tėvynės... Iš vertimo galima suprasti, kad kalbama apie tautos (minios) širdis, bet romantikų požiūriu minia – ne žmonės ir negali turėti širdies. Tai išreikšta vertėjo puikiai perteiktoje šio kūrinio dedikacijoje:

*Pasaulin vienas blokštas aš buvau,
Geidžiau draugų, bet neradau žmonių...*

Labai svarbu perteikti poemos, kaip epinio kūrinio (sakmės), įvaizdžius. Vertėjas – tai žmogus, nuolat priverstas rinktis iš kelių blygybių. Tačiau dirbant su šio žanro kūriniais vargu ar tikslinga aukoti įvaizdžius dėl darnesnio skambesio... Pavyzdžiui, šioje ištraukoje:

*На младшем с стрелами колчан
И лук, и ржавчиной покрыт
Его шишак, и меч звенит
На нем; тяжелых мук бразды
И битв давнишние следы
Хранит его чело, но взгляд
И все движенья говорят,
Что не погас огонь святой
Под сей кольчужой боевой...*

*Jaunasis nešinas strėlių
Dėklu, dar lankas ant pečių,
Jo šalmas paliestas rūdžiu,
Prie šono kardas, netektim
Ir praeities kovų liktim
Kakta žymėta, bet vyzdžiai
Kaskart byloja išdidžiai,
Kad po šarvais gyva ugnis,
Kuri atpirks ir išganys... (40)*

išryškėja verčiamo kūrinio žanro, temos ir vaizduojamojo laikotarpio neatitinkantis motyvas: „Paskutinio laisvės sūnaus“ pagrindinis veikėjas Vadimas – tikras pagonių karžygis. Jo atributai: lankas, strėlės, surūdijęs šalmas, kardas. Jis sakosi kovo-

jąs už dievus, prisiekia tėvų dievams: „Prisiekiau jums, tėvų dievai.“ (18) Originale ši eilutė (tai komentuose aptaria ir vertėjas) skamba kitaip: *Клянусь, великий Чернобог*. Kitaip tariant, Vadimas meldžiasi ne kam kitam, o pačiam Černobogui – Juodajam vakarų slavų lužitėnų panteono dievui, kuriam, kaip teigia kai kurie šaltiniai, senovėje būdavo aukojami žmonės. Todėl krikščioniškos aliuzijos į Atpirkėją ir Išganytoją šiame kontekste niekuo nepateisinamos...

Vertėjas nusipelnė pagarbos už vaizdingos, lietuvių literatūros klasikų – Vaižganto, Žemaitės, Vinco Mykoliaičio-Putino – vartotos leksikos išmanymą. Tokie žodžiai kaip: *kraupulys* (11); *gaila* (12); *alsa, aržus* (13); *atvangus* (22); *vienatis* (24); *vilkai atkropia* (27); *aidesiai* (29); *prakeiktis, dangus žaruoja* (39); *liktis* (40); *kaubrė* (47); *šurpesys* (51) – suteikia kūriniui archajišką koloritą. Vertimo tekste esama ir okazionalizmų – neįprastos darybos žodžių, kurių reikšmė suprantama iš konteksto, tai: *švytesys* (14); *apleistis* (36); *kartesys* (41). Bandyta pavartoti ir vieną kitą retesnę morfologinę formą, pavyzdžiui: *akmenai* (39); *slavas tu esme* (25). Tačiau žodynuose tokia veiksmažodžio *būti* vienkaitos antrojo asmens forma neužfiksuota, LKŽ randame tik: *esi, esi, esmi, esti, esči...* Suprantama, pastarąją formą galima priskirti *licentia poetica* sričiai... Kelia abejonių prieveiksmių samplaikos *kaip daug* vartojimas: „Kaip daug, už laisvę, už savus, / Aš būčiau kritęs, jei ne tu.“ (41) Prieveiksmių *kaip daug* samplaika, vartojama „kad kiek, vos, be maža ko“ (žr. LKŽ: „Vilkui kartą ir nelaimė atsitiko: kad kiek, būtų kaulu užspringęs“) reikšme, laikytina svetimybė ir greičiausiai yra susijusi su rusų *много ли, мало ли*.

Finalinėje dalyje pavartotas žodis *užmarša* turi ne tik „užmiršimo, užmaršties“, bet ir kitą – „kas greitai užmiršta, užuomarša“ – reikšmę (žr. LKŽ: „Ot esu užmarša!“; „Mūs mergaitė tai tokia užmarša“). Šio daiktavardžio vardininkas skaitytojui kaip tik pirmiausia ir sukelia asociacijų su tokiais bendrosios giminės daiktavardžiais kaip: *akiplėša, kūtvėla, valkata* ir kt., todėl „Užklojo užmarša akis“ tikrai derėtų keisti į *užmarštį* arba *užmirštį* (plg. LKŽ: „Tauta, praradusi įkvėpimą kurti, žengia į užmirštį“).

*Под ними спит последним сном,
С своим мечом, с своим щитом,
Забыв славянской страной,
Свободы витязь молодой*

*Po jais palaidotas kartu
Su savo kardu, su skydu
Jaunasis laisvės karžygys,
Užklojo užmarša akis. (54)*

Baigiant belieka palinkėti vertėjui – laisvės šaukliui ir tremtiniui – įkvėpimo ir kūrybinės sėkmės.

IRENA POTAŠENKO

Vertėja apie verstą knygą

James Meek. *Meilės aktas*. Romanas. Iš anglų k. vertė Kazimiera Kazijevaitė. V.: Gimtasis žodis, 2009. 352 p.

Kai pagalvoju apie Jameso Meeko romaną „Meilės aktas“, pirmiausia į galvą šauna žodis „netikėtumas“. Netikėtumai buvo trys. Pirmia, nesitikėjau užtikti tokios rusiškos dvasios ir tematikos britų autoriaus knygos. Antra, pradėjusi skaityti niekaip negalėjau suprasti, kodėl ji pristatoma kaip bestseleris. Nors užpakaliniame originalo viršelyje mirgėte mirgėjo užsienio kritikų liaupsės, nors istorijai buvo nešykštima tokių epitetų kaip „užburianti“, „nepaprasta“ ir „didinga“, skaitant pirmuosius skyrius man susidarė įspūdis, kad knyga veikia keista ir sudėtinga, šiaip ar taip, tikrai ne tokia, kokios tikėjau. Na, o trečias netikėtumas buvo tas, kad su vargu įveikus gal trečdalį kūrinio staiga jis mane pritraukė it magnetas ir nebepaleido iki paskutinio puslapio.

Atsakymų, kodėl britų autoriaus romano veiksmas vyksta Sibire per Rusijos pilietinį karą, ieškojau rašytojo biografijoje ir virtinėje interviu (mat tas pats klausimas domino ir jį kalbinusius užsienio žurnalistus). J. Meekas – reporteris, lankęsis tokiose karo zonose kaip Irakas, Čėčėnija ir Gvantanamo įlanka. Tad karo tema jam išties artima. Tačiau, kaip teigia J. Meekas, nors karas kaip ribinė situacija rašytojui gali padėti paaštinti, sudramatinti tam tikras situacijas, tai anaipol negarantuoja sėkmės. Kitaip tariant, kūrinyje yra vykęs ne todėl, kad jo veiksmas vyksta karo metu, o dėl to, kas dedasi karo fone. 1991–1999 m. J. Meekas gyveno buvusioje Sovietų Sąjungoje – Ukrainoje, vėliau Rusijoje. Bet pats rašytojas teigia, kad ne tai buvo pagrindinė priežastis, kodėl savo romanui jis pasirinko būtent tokią vietą ir tokį laiką. J. Meekas atskleidžia tris jį sudominusius istorinius reiškinius: kastratų sektą, gyvavusią Rusijoje XIX a., Čekų legioną, po Pirmojo pasaulinio karo įstrigusį Sibire, ir kanibalizmo atvejus, kurie neretai pasitaikydavo tarp kalinių, bėgusių iš prievartinio darbo stovyklų Arktyje. Tad jis turėjo pasirinkti sceną, kurioje šie reiškiniai būtų galėję atgyti. Ja ir tapo 1919-ųjų Sibiras.

Iš tiesų kastratai, kanibalizmas ir Čekų legionas yra tarsi trys drambliai, laikantys J. Meeko sukurtą „Meilės akto“ pasaulį. Nors šie elementai labai svarbūs, jie neužgožia pačios istorijos, o veikia tampa priemone autoriui pasakyti tai, ką jis nori. Romano veiksmas vyksta Sibiro platybėse glūdinčiame miestelyje pavadinimu Jazykas, čia ir susikryžiuoja pagrindinių veikėjų keliai. Vienas iš jų – politinis kalinys Samarinas, pabėgęs iš prievartinio darbo stovyklos Arktyje ir, anot jo, persekiojamas nusikaltėlio kanibalo vardu Mohikanas. Kitas – Balašovas, vadovaujantis keistai Jazyko sektai, kurios nariai, geisdami aukotis Dievui ir tapti panašūs į angelus, nusirėžia sau lytinius organus. Dar yra Mucas, Čekų legiono, užėmusio Jazyką, leitenantas žydas. Ir Ana Petrovna – našlė, auginanti sūnelį. Šiuos žmones sieja keisti ryšiai ar, tiksliau, paslaptys: Mucas slapta išimylėjęs jį atstūmusią Aną Petrovna, ši iš tiesų visai nėra našlė, Samarinas žino, kad Balašovas yra kastratas, o Balašovas žino, kas per vienas yra Samarinas. Samarinas pasirodymas išjudina Jazyko gyventojus tarsi akmuo, įmestas į ramų užutėkį: vienas po kito jie nusiplėšia kaukes ir apnuogina tikrąją savo prigimtį.

Akivaizdu, kad autorių itin domina žmogaus prigimtis, jo gebėjimas (ar negebėjimas) pažinti visus tuos skirtingus asmenis, slypinčius jo viduje, ir suvokti, kuris yra tikrasis „aš“. Vienas iš pagrindinių personažų, Samarinas, lengvai sužadina aistras ir yra be galo įtaigus būtent dėl savo dvilypės asmenybės. Jis tarsi nebesuvokia, kada yra tikras, o kada dėvi kaukę, kada meluoja, o kada sako tiesą. Tiksliau, jam net nebereikia apsimetinėti, nes visi tie skirtingi žmonės, apie kuriuos kalba, iš tiesų ir yra jis pats. Nors Samarinas čia būtų neginčijamai ryškiausias pavyzdys, beveik visi pagrindiniai romano personažai yra paženklinti dvilypumo: čekų vadas Matula švelniomis berniuko lūpomis ir žiaurais senio akimis; angelas nusidėjėlis Balašovas; Ana Petrovna, kuri tuo pat metu tebemyli savo vyrą ir jo neapkenčia, nori susieti savo gyvenimą su racionaliuoju Mucu, tačiau ją traukte traukia beprotiška Samarino asmenybė, ji myli savo sūnų, bet atstumia jį dėl kūniškų malonumų ir t. t.

Beje, Mucas, kaip, ko gero, vienintelis visiškai sveiko proto vyriškis šiame romane, yra Samarino antipodas. Bet Ana puola į glėbį būtent Samarinui, o ne Mucui, kuris lyg ir atrodytų labiau vertas meilės. Paradoksalu, bet Samarinas iš tiesų atrodo įdomesnis ir spalvingesnis personažas už Mučą – gal todėl, kad yra nenusipėjamas, beatodairiškas ir dega vidine ugnimi, kurios taip stinga padoriam ir tvarkingam žydų kilmės leitenantui. Na, o Balašovas yra kažkuo panašus į Samariną: nors jie tarsi ir atstovauja priešiškomis stovykloms, mat vienas tiki esąs angelas,

kitas – griovėjas, abu pamina savyje tai, kas žmogiška, ir renkasi nepasiekiamą idealą. Vienas dėl Dievo, kitas dėl liaudies pasiryžęs aukoti bet ką: šeimą, žmonių gyvybes ar net savo kūno dalį. Todėl suvokti, kad yra ne kas kita, o tik žmonės, jiems abiem tolygu žlugimui, kita vertus, tai ir yra pats tikriausias iliuzijos, užvaldžiusios visą jų gyvenimą, žlugimas.

Norėjęs bent trumpai paminėti ir karo temą, kuo ji reikšminga kūrinyje. Jazykas – tai miestas, turintis paklusti tiems, kurie jį užkariauja, nesvarbu, kas tai būtų – raudonieji ar baltieji, rusai ar čekai. Čia dedasi tai, kas ir bet kurioje pasaulio vietoje per karą: žmonės ir jų gyvenimai tampa beverčiai – tik kažkieno grobis, bedvasis daiktas, kurį gali pasiimti tas, kas turi daugiau ginklų ir valdžios. Čekų vadas Matula atstovauja tiems maniakiškiems karo vadams, dėl kurių ir vyksta visi karai – jie turi itin asmeninių priežasčių neleisti, kad karas baigtųsi, nes jų gyvenimo prasmę sudaro valdžia, net jei ji netikra, o tik išivaizduojama. Simboliška, kad Matula tarsi neturi širdies, mat kulka pataikius į tą vietą, kur turėtų būti širdis, jis kažkodėl nemiršta. Kūrinyje keliamas klausimas, ar karas apskritai kada nors gali baigtis: nors knygos pabaigoje atrodo, kad Jazyko laukia geresni laikai, iš tiesų vienus užkariautojus tiesiog pakeičia kiti, galbūt ne tokie kraugeriški, tačiau vis tiek užkariautojai.

Knyga priverčia apie daug ką susimąstyti, perkratyti savo vidines nuostatas ir iškelti daug klausimų apie meilę, mirtį, žmogaus būtį karo ir revoliucijų sugriautame pasaulyje, apie aukos reikalingumą ir prasmę, apie žmogaus gyvenimo vertę ir t. t. Šią sąrašą būtų galima tęsti, o jei norėtume plačiau panagrinėti minėtus klausimus, pririnktų nemenko traktato. Bet, norint užčiuopti pagrindinę knygos idėją, verta prisiminti kūrinio pavadinimą – „Meilės aktas“, tikslesnis vertimas būtų „Liaudies meilės aktas“ (*The Peoples Act of Love*). Viename interviu J. Meekas paaiškina, kad šis pavadinimas yra tarsi raktas arba svarbi nuoroda siekiantiems perprasti pagrindinę idėją. Paties autoriaus teigimu, liaudies meilės aktas šiuo atveju yra kanibalizmo aktas. Taip pat ir kastracijos aktas. Nes žiaurų poelgį vadinti meilės kupinu (arba meilės įkvėptu) poelgiu gali tik kraštutinių pažiūrų idealistai: meilę liaudžiai (arba Dievui) jie užkelia ant pjedestalo, o meilę artimui arba apskritai žmogui kaip individui nuvertina. Šią mintį rašytojas ir išskleidžia knygoje.

Kalbant apie patį vertimą kaip procesą, versti šią knygą nebuvo lengva jau vien dėl to, kad romaną aprėpia labai daug ne tik geografinių, bet ir kultūrinių požiūrių. Tad galiu tik pasidžiaugti, kad ir versti turėjau ganėtinai daug laiko – apie metus. Nors turėjau laiko rinkti reikiamą informaciją, gludinti tekstą ir gilintis į realijas, sudėtingiausia buvo tai, kad didžioji dalis realijų yra rusiškos, o knyga – anglų kalba. Be to, dauguma užsienio literatūros kritikų pabrėžia, kad skaitant, ypač dialogus, atrodo, lyg tai būtų puikus vertimas iš rusų kalbos. Čia verta paminėti, kad pats J. Meekas yra skaitęs originalo kalba tokius rusų rašytojus kaip Michailas Bulgakovas ir Andrejus Belas. Tačiau kaip tokį tekstą išversti, kad skaitant lietuviškai atrodytų, jog tai puikus vertimas puikaus angliško vertimo iš rusų kalbos?! Aš nesu itin gera rusų kalbos žinovė, bet susikalbu rusiškai, todėl dažnai versdama dialogus mėgindavau prieš tai juos mintyse išversti į rusų kalbą. Bet tam tikrais atvejais tai padaryti buvo gana sunku, pavyzdžiui, kur prievartinio darbo stovykloje kalbama vagių žargonu, juk tai specifinis, tam tikram laikotarpiui būdingas žargonas.

Taigi verčiant tikrai prirėkė kantrybės ir išradingumo, bet taip pat buvo labai įdomu. Kūrinyje labai kinematografiškas, kai kurie vaizdai taip meistriškai aprašyti, kad tiesiog išskyla prieš akis nori tu to ar ne – taip ir matai vieną po kito nuo tilto krentančius arklus, darbininkų minią, susirinkusią į mitingą priegamyklos, arba grėsmingai artėjančius raitus kardais ginkluotus kazokus. Žinoma, pasitaiko vaizdų, kurie tiesiog sukrečia, norisi nusukti akis, užsimerkti, nors itin drastiškas scenas autorius aprašo gana nuosaikiai, tarsi stengdamasis, kad aprašomų įvykių siaubas neužgožtų pačios istorijos, ir jam tai puikiai pavyksta. Vis dėlto didžiausią įspūdį man padarė J. Meeko sukurti personažai, jų asmenybės. Jie tokie gyvi, kad verčiant, ypač dialogus, atrodė, tarsi girdėčiau jų balsus, intonacijas, matyčiau veido išraiškas, tarsi būčiau romano viduje ir gyvenčiau jų gyvenimus. Autorius iš tiesų geras psichologas, tačiau įdomiausia, kad skaitant beveik nesijaučia jo nuomonės, jis nevertina savo sukurtų žmonių veiksmų, o tik pasakoja istoriją ir leidžia pačiam skaitytojui nuspręsti – smerkti ar žavėtis, teisti ar pateisinti. Bet iš tiesų ne taip ir svarbu, baisėsitės ar gėrėsitės skaitydami šią knygą, vis dėlto manau, kad neliksute abejingi.

KAZIMIERA KAZIJEVAITĖ

Gedanonys – geri žmonys

Senasis Gedanonių kaimas... Beveik jau išnykęs pūpsio jis aukščiausioje Dzūkų aukštumos vietoje (257,4 m), Mergiškių kraštovaizdžio draustinio šiaurės vakarų dalyje. Istorijos šaltiniuose Gedanonys pirmą kartą paminėti 1944 m. Kaimas su kopyčia ir kapais tuomet priklausė Kauno dekanato Užuguosčio Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčiai. Pasak senolių, pavadinimą kaimas gavęs nuo žodžių *gedoti, gedėti* – „sielvertauti“, nes beveik visi jo žmonės išmirė Didžiojo maro metais. Vadinasi, dar prieš 1710 m. ten būta didelės gyvenvietės. 1923 m. gyventojų surašymo duomenimis, Gedanonyse gyveno 152 žmonės, buvo 32 kiemai, o prieš Antrąjį pasaulinį karą kaime buvo 64 ūkiai ir per penkiasdešimt sodybų. Po karo gyventojų labai sumažėjo – pagal 1963–1969 m. apylinkės namų knygų sąrašus jų ten dar buvo 116.

Kiekvienam dzūkiui nėra gražesnės vietos už jo gimtąjį kaimą. Kas yra buvę gražaus ar gero, verčiančio net ašarą nubraukti, – viskas numylėtose, prakaitu ir ašaromis drėkintose kalvelėse, darbščių rankų nuglostytuose akmenyse. O jų šiose vietose tikrai netrūksta, dar 1902 m. statant Užuguosčio bažnyčią „vis vežė, ba čia yr to gero“, pasakojo Adomas Nekraševičius. Visa kas vietiniams žmonėms ten mieliau, nes išgyventa ir giliai širdyje išsaugota.

Didelis ir kitados labai reikšmingas kaimas dabar turi vos tris sodybas, tik iš vienos trobos kamino teberūksta dūmai. Daugybę buvusių sodybų mena tik akmenų pamatai, pasislėpę po tingiai vėjo šiurenamų žolynų kuokštais...

Šią vietovę būtų galima priskirti Dzūkijai, tačiau šioje srityje kryžiuojasi dviejų etninių tradicijų įtakos – dominuojanti dzūkiška ir aiškiai pastebima aukštaitiška.

Kaimas išikūręs kitados svarbių kelių Aukštadvaris–Trakai, Vaitkūnai–Kaišiadorys, Užugostis–Alytus, Mergiškės–Semeliškės sankirtoje. Stovėjo kitados kaime karčema, vikrus žydėlis pasiūlydavo pavalgyti ir išgerti, o arkliais – pašaro.

Aukščiausi apylinkių kalnai – tik Gedanonyse. Pats aukščiausias kalnas yra buvusio ūkininko Vinco Koružos žemėje, dabar vadinamas „majaku“. Pasakojama, kad ant jo dar „caro laikais žimajorai su kareiviais pastatė medinį bokštą sulig aštuonių aukštų namu“. 1926 m. piemenaudami vaikiai įlipę į tą bokštą, prikrovę žagarų ir padegę. Bokštas, apimtas liepsnos, griuvo ir sudegino ūkinius pastatus. Subėgę žmonės gesino, bijodami, kad nesupleškėtų visas kaimas. Prieš Antrąjį pasaulinį karą ant Trampolio kalno stovėjo medinis bokštas, vaikai „inskorį pamatydavo visą Lietuvą“.

Gedanonys – tipiškas gatvinis kaimas, išsidėstęs abiejose kelio Aukštadvaris–Užugostis pusėse, besitęsiantis apie kilometrą. Nameliai sustatyti galu į kelią, vienas šalia kito. Tvartai ir kluonai buvo statomi toličiau nuo namų, „ant telednykų, ba vasarojus graitai dega, baisu gaisro“. Žemė, išdalyta rėželiais, turėjo būti dirbama vienu metu. Ar javus pjaudavo, ar ardavo žemę – visuomet dirbdavo visas kaimas. Pasak Elenos Kokaitės-Balsevičienės, „čia nei paskubysi, nei pavėlysi ir nevažiuosi per kaimyno nenupjautą rėžį“. Darbuotis išgužėdavo visas kaimas, vaikai ir senukai likdavo namuose, didesnieji prižiūrėjo mažuosius. 1940 m. kaimas buvo vos pradėjęs skirstytis į vienkiemius, bet „mažai katras išėjo, pasistatyt nespėjo, užtai liko kap ir buvį“. Žmonės taip ir liko senose trobelėse, savo žemėje, bet po karo kolūkis ir tuos rėželius atėmė. 1954 m. Gedanonyse susikūrė „Aukštinės varpos“ kolūkis, Antanas Supravičius tapo pirmuoju jo pirmininku. Tuo metu steigėsi mašinų-traktorių stotys (MTS), todėl ir kalvotą Gedanonių žemę imta dirbti technika. Užsispyrusi ir akmenuota žemė nebuvo lengvai įdirbama technika, darbštieji gedanoniškiai pasitelkdavo arklius, šienaudavo dalgiais. Vėlesnis pirmininkas Kazimieras Strauza labai mėgęs dainuoti, gražiai puoselėtos senovinės rugiapjūtės, linarūtės, šienapjūtės tradicijos. Jaunimas dainavo lietuviškai, todėl kitų kaimų „šlėktų“ buvo pravardžiuojamas „benkartais ir chamais“. 1957 m. Gedanonių kaimą norėta priskirti Vievio rajonui, bet žmonės tam pasipriešino, nes nenorėjo būti „viename maiše“ su lenkuojančiais kaimynais. Aktyviausieji šios akcijos dalyviai susitarė su gretimū Giritiškių, Palapiškių, Antaveršio, Inuponių, Užuguosčio kaimų vyrais, kad šie juos paremtų jėga. Kiekvieną kartą į Gedanonis atvažiavus viršininkams iš rajono, Aldona Slavinskaitė it vėjas dviračiu aplėkdavo kaimus ir pranešdavo, kad reikia telktis. Greitai į Gedanonis atskubėdavo „palaikymo komanda“ – ant kalno išsirikiuodavo 67 vyrai, rankose laikydami dalgius. Prie jų prisidėdavo moterys ir žioplinėjantys vaikai, susidarydavo apie šimtą trisdešimties žmonių minia. Valdžia pabūgo tokio protes-

to ir rajono ribą nukėlė Mergiškių ir Gedanonių kaimų pakraščiu. Užsispyrę gedanoniškiai pasiekė pergalę, tai prisimindamas išdidžiai pasakojo Jonas Slavinskas.

1969 m. dalis kalvų buvo apsodinta mišku, akmenys sumpti į krūvas, supilti pakalnėse, paraistėse. Daugelis kaimo jaunuolių pabėgo į miestus, kaimas pradėjo nykti. „Aukštinės varpos“ kolūkis buvo panaikintas, žemė prijungta prie Užuguosčio tarybinio ūkio. Stambinant ūkius kaimo žemė atiteko Vyšniūnų kolūkiui, šio pirmininkas Petras Aleknavičius, gerai išmanęs ūkio darbus, nusprendė, kad kalvotą žemę traktoriais arti netinka. Kalneliai liko žaliuoti pievomis, jose ganėsi daugiau nei du šimtai raguočių – tiek daug jų išstengė išmaitinti tie kaimiečių nuolat atsimenami ir mylimi išskirtiniai kalneliai. Senieji gyventojai taip ir liko „ant savo žemės“, vis pataisydami, paramstydami kiūžtančias trobeles; kiti pamažu traukėsi į miestus...

Gedanonių kaimas skirstosi į vienkiemius. Ūkininkai susirinko prie Felikso Švabausko svirno. 1939. D. Vaismano nuotrauka iš Albino Slavinsko albumo

Jaunimo kaime seniau netrūkdavo, ypač merginų. Šeimose jų dažnai augdavo po tris ar keturias. Garsėdamos pamaldumu, darbščiosios gedanoniškės netrukus ištekdavo – „jas graitai išstvarstė bernai, dvi kuprotos buvo, ale ir tas paėmė, vyrą viena gavo dvidešimt metų jaunesnį“. Nebuvo lengva įdirbti kalvotus kaimo laukus, išdalytus rėželiais. Linus nelengva būdavo išauginti, „viskas sunkiai atsiedavo, užtai rūbą šienavojo, bil kur nevalkiojo, ba pačiom viską uždirbt reikėjo“. Sunkius darbus nudirbusios, pasipuošusios merginos eidavo į atlydus.

Kelionei labai kruopščiai ruošdavosi, viską iš anksto suplanuodavo. Kelulis būdavo tolimas: eidavo į Aukštadvario Šv. Stanislovo, Užuguosčio Šv. Petro ir Pauliaus, Semeliškių Šv. Roko, Pivašiūnų Šv. Mergelės Marijos Ėmimo ir dangų, Onušio Šv. Roko bažnytines iškilmes. Merginų pulkas dažnai keliaudavo iš vakaro, nes „daugiausiai pėsčios eidavom, tėvai arklų varinėt labai gailėjo, ūkyj jis didžiausias pamačnykas“. Per atlydus jaunimas susipažindavo, save parodydavo. Bažnyčia visiems buvo svarbus informacinis ir kultūrinis centras. Per atlydus vykdavo giminių susitikimai, susitarimai. Garbingą vietą kaimo bendruomenėje užėmė iškalbos dovaną turintys piršliai. Bažnytines iškilmes, turgūs būdavo jų veikimo vietos, bendraudami su jaunimu jie stebėdavo, kas ko vertas, kas kam tinka – reikalui esant, nepatyrusiems, bet jau subrendusiems jaunuoliams padėdavo sukurti šeimą. Tankiai piršliai lodė Gedanonių kaimo šunis, nes ten „mergos darbščios, o ką tik dirbo – vis dainavo susipratį, niekur tokių nebuvo“, pasakojo A. Nekraševičius.

Vaikinų kaime buvo mažai, todėl dirbti didelius žemės plotus tekdavo už kelis. Vis dėlto jaunimas rasdavo laiko ir pasilinksminti. Nuovargį išblaškydavo daina, vyrų išmainingai vinguriuojama melodija būdavo girdima už penkių kilometrų. Jaunimo vakaruose dainą užtraukus Antanui Jaruševičiui, Albinui Slavinskui, Stasiui Čirkai ir Antanui Ziminskiui tuoj gėsdavo dvyliktojo numerio žibalinė lempa... Dainininkas A. Jaruševičius dainų išmoko iš senelio Prano, kilusio iš Gineikonių kaimo. Gera dainininkė buvo ir jo senelė Magdalena Tamašauskaitė, gimusi ir užaugusi Gedanonyse. Muzikantai Juozas Ramaneckas ir Pranas Bliujus (smuikas ir būgnas) buvo kviečiami groti ir į kitus kaimus. Kalvis Martynas Lukoševičius buvo ne vien aukštinų rankų meistras – po sunkaus darbo ir armoniką pavirkdydavo. Vakarėliuose dalyvaudavo ir kitų kaimų vaikinai, nes gedanoniškiai nebuvo linę peštis, garsėjo draugiškumu. Išlikęs posakis „Gedanonys – geri žmonys“ gerai nusako vietinių žmonių būdą. Niekam neteko girdėti, kad užėjęs į bet kurią

pirkelę liktum nepavaišintas, o reikalui esant ir nakvynės negavęs.

Gedanonyse gyveno labai vietinių žmonių gerbiamas kalvių kalvis M. Lukoševičius, gimęs 1911 m. Sepijoniškių dvare. Amato ankstyvoje jaunystėje mokėsi pas nagingą ginklų ir padargų meistrą karaimą, šis jį ir išmokė įvairiausių gudrybių. Kartu su broliu kurį laiką kalviavo pas žydą Maušą Užuguostyje. Martynas mokėjo skaityti, rašyti, grojo ir dainavo. Darbais išgarsėjęs, buvo lankomas turtingiausių ūkininkų, visi pažindavo jo pagamintus plūgus, įvairius įrankius. Ne vien įrankių gamyboje meistras pats geriausias buvo – sugebėjo nukalti ir meniškus geležinius kryžius. Užuguosčio bažnyčios vartai – iki šiol išlikę jo darbo ir meninių sugebėjimų pavyzdys.

Žinojo žmonės ir apie įdomų kalvio M. Lukoševičiaus būdą – mėgo gyventi paslaptinai, niekam nesiskųsti, nesi-pasakoti. Užaugino du sūnus, ankstokai palaidojo žmoną, nemėgo tankiai vaikščioti į bažnyčią, o penktadieniais (Kristaus kančios ir mirties dieną) nevalgė mėsos. Sveikata buvo stipri, niekada nesilankė pas gydytojus. Sovietmečiu jis dirbo Rūdiškėse, o į darbą ir atgal eidavo pėsčiomis – kasdien sukardavo apie septyniasdešimt kilometrų. Susirgęs gydydavosi pats. Plušėdamas kalvėje vieną kartą užsigavo koją – ji ištinu, netilpo kelnų klešnėje. Tai pamatęs kaimynas nusprendė tuoj pat jį vežti pas gydytojus. Martynas labai išsigando, važiuoti atsisakė, paprašė tik degtinės butelį paskolinti. Kaimyną labai pribloškė kalvio veiksmai: šis įtrynė koją degtine, dalį išgėrė, kalvės žaidre įkaitino peilį ir... perpjovęs koją, išleido ten susikaupusį vandenį. Lininiu audiniu susitvarstęs žaidžą išėjo iš „operacinės“ ir greitai pasveiko. Sulaukęs senatvės džiaugėsi, kad nepateko pas gydytojus, nes „jie būt koją nupjovt“.

Po šio geležinio žmogaus šarvais slėpėsi jautri gamtos mylėtojo širdis. Apie greitas oro permainas jis sprendė iš vėjo ir dangaus, valandas nustatydavo pagal saulę ir paukščius. Silvestras Nekraševičius pasakojo, kad „gaidys jo pirkių buvo cielas gspadorius, labai jį mylėjo“. Visuomet sunkiai dirbęs, prie gero gyvenimo nepratęs meistras net senatvėje nenorėjo išvykti pas vaikus. Negalvodamas keikė senatvę ir žiemą, mirė ant sūnaus rankų. Jo valia buvo įvykdyta – garsusis kalvis ilsisi Gedanonių kaimo kapinaitėse, šalia protėvių.

Kairėje kelio Užugostis–Aukštadvaris pusėje, kaimo gale, ant aukštos kalvelės snaudžia kapinėlės, vėjas žaidžia jas apaugusių žolynų kupsteliuose. Pasak Marijonos Paulauskienės, „kapinės senos, niekas neatsimena, maras ajo oru, beveik visi mirė, čia užkasti“. Šios kapinės yra bendra Mergiškių ir Gedanonių kaimų laidojimo vieta, nors jie priklauso skirtingoms parapijoms. XX a. pradžioje ant kalniuko dar stovėjo medinė kopyčia, atvykdavo kunigas ir už mirusiųsius laikydavo mišias. Šiaurinė kapų dalis dabar aplyta, priaugę alyvų, toje vietoje nelaidojama, ten ilsisi maru mirę protėviai. Kapinės buvo aptvertos medine tvorele, bet ji sunyko, o mediniai vartai išliko pietinėje kapinių pusėje. Žmonės palaidoti orientuojant vakarų kryptimi (t. y. galvomis į kaimą). Senieji kryžiai pastatyti mirusiųjų galvūgalyje arba kapo šone, bet atsukti į kapinių vartų pusę, kur vingiuoja kelias. Ši tradicija yra lokalinės istorijos pavyzdys. Galima tvirtinti buvus apylinkėje paplitusį, tačiau jau išnykusį tokios laidosenos paprotį (panašūs palaidojimai aptikti ir už aštuonių kilometrų į pietus esančiose Vilkininkų kapinėse). Daugelis šiose vietovėse gyvenusių žmonių jau nesugebėjo paaiškinti tokių palaidojimų prasmės. A. Jaruševičius nurodė, kad „miręs žmogus išeina iš kaimo, užsisuka nugara ir eina, tai ir laidot reikia galva į kaimą. Ale kryžiai pastatyta į saulą, vartelių ir kelio pusėn. Išeina, kryžius stovi kapo šone ar gale galvos.“ Pasakojama, kad seniau kapai nebuvo kruopščiai prižiūrimi, svarbiausia būdavo pastatyti kryžių arba pasodinti medelį. Mirusiųjų ramybė nebuvo trikdama, o vaikams įdiegta, kad nė lapelio, nė žolėlės nuo kapų nevalia imti, antraip nelaimė namus pasieks. Manoma, kad tiktai malda yra svarbiausia siekiant užsitikrinti mirusiųjų palankumą.

Gatviniame kaime buvo tik trys šuliniai, o namų – daugiau nei penkios dešimtys. Šuliniai būdavo kasami toli nuo gyvenamųjų pastatų, „ant telednykų, kad nepapultų kokių pamazgų ar tvarto sruutų“. Iškastu šuliniu šonus sustvirtindavo – „padaro medinius zriubus ir sulaidžia žemėsna“, viršų uždengdavo antvožu arba darydavo stogelį. Vanduo visada turėjo vertę, nes kaimiečiams tekdavo toli jį nešti, sunku, ypač žiemą. Jono Kocho šulinys buvo iškastas vakariniame kaimo pakraštyje, Juozo Kanaševičiaus – kaimo viduryje, o

Prano Ramanecko ir J. Slavinsko šuliniais naudojosi rytinis kaimo pakraštys. Labai sunku kaime surasti vandenį, jis giliai, todėl ir dalijosi juo broliškai. Neduoti žmogui vandens buvo laikoma nuodėme. Atėjęs vandens kaimynas neretai taip užsiplepėdavo, kad, pasak A. Slavinsko, mama ir kūčią baigia paruošti, o Motiejus Stankevičius vis dar kalba...

Sodybose su šuliniais buvo pastatytos pirtys, kurias kūrėdavo kiekvieną šeštadienį, o malkas joms paeiliui ruošdavo kiekvienas kiemas. Į jau iškūrentą ir paruoštą pirtį kviesdavo pats šeimininkas arba siūsdavo ką nors iš namiškių. Niekada pirties nekūreno ir nesivanojo esant jaunam mėnuliui, nes, pasak senolių, po to pradeda niežėti odą. Prieš didžiąsias metų šventes pirtį kurti ir kiekvienam išsimaudyti buvo privaloma, maudomi buvo ir nevaikštantys seneliai, vaikai. Kaimo pirties tradicija buvo neatsiejama kasdienio gyvenimo dalis.

Nors vanduo šiose kalvose yra giliai po žeme, ežerų kažkada ten būta. Kaimo pakrastyje tyvuliavo didelis Daildyžių ežeras. Žmonės esą sumanė prasi-kasti kanalą, kad ir daugumai gyventojų būtų patogiau naudotis vandeniu. Jų pastangos nuėjo veltui: vos prakasus kanalą „vanduo su visom žuvim išėjo, užėjo toki splavai“. Ežero vietoje liko tik raistas su akimi, „vyrai rišo vadeles, bet dugno nepasiekė“. Liaudies tradicijoje yra išlikę įdomių pasakojimų, kad „jei nakčia inteisi, būtinai užblūdysi, vedžios tave ratais, ligi ryto tep neišeisi“.

Gedanonių jaunimas po darbo. 1959.
Nuotrauka iš Antano Jaruševičiaus albumo

Trachimavas Lugas – pailgas ežerukas, dar vadinamas *Jaski rov*, besitęsiantis į šiaurę iki Mergiškių kaimo. Ežerėlio krantai yra labai aukšti. Senovėje kaimo piemenėliai ten varydavo gyvulius girdyti, o patys ilsėdavosi ir žaisdavo ant šalia krantų gulinčių akmenų. Yra ir Lugelis – mažas ežerėlis, kurio vandens įteka į didįjį Luga. Žmonės sako, kad šiuos du ežerus jungia griovys, nes jie esą broliai. Jame būdavo labai daug žuvų, net moterys su vaikais jų pilnas pintines prisigaudydavo. Vyrai, pasislėpę stačiuose Lugo šlaituose, tykodavę ančių, kurių ten būdavo devynios galybės.

Mišarnia – raistas, esantis į šiaurę nuo Gedanonių kapų, šalia kelio į Mergiškes. Jame moterys prisirinkdavo pintines spanguolių, gydomųjų šaknelių.

Vakarinėje kaimo dalyje yra didelis raistas – Loza, matyt, užpelkėjęs ežerukas. Kaimiečiai jame girdė gyvulius, moterys ėmė vandenį skalbti. Vaikams šiukštu buvo artintis prie raisto, nes „gali įtraukti“. Tyliais vasaros vakarais žmonės girdėdavo, kaip „laumės raistelij velėja ir kultuvėm daužo“. Namuose senos moterys draudė merginoms vakare skalbti, nes tai – laumių metas, moterims tada tokių darbų dirbti nepridera.

Švedamokas – nemažas raistas, tyvuliuojantis šiaurinėje kaimo dalyje. Moterys čionai rinkdavo spanguoles, kai kurias vaistažoles. Pasakojama, kad šioje vietoje per susirėmimą su švedais žuvo daug žmonių, todėl ši vieta nerami, vaidenasi. Raistas atsiremia į kalną, vadinamą *Poliakova gura*.

Jau XX a. pradžioje Gedanonyse veikė mokykla, buvo mokoma rusų kalba. Pirmoji lietuviška mokykla įsteigta 1925 m. ūkininko Jono Jarmalavičiaus namuose. Jos vedėjas mokytojas Kazys Antulis, talkininkaujant žmonai Ievai Gruzdzevičiūtei iš Užuguosčio, ne vien vaikus per pamokas lavindavo, bet ir statė spektaklius, rengė tautinius vakarus. Mokykla tapo kaimo kultūros židiniu, padėjo žmonėms šviestis. Mokytojas buvo jau patyręs pedagogas, prieš tai dirbęs Užuguosčio mokykloje. Šio krašto žmonės jį prisimena kaip nuoširdų, bet labai reiklų mokiniam – „už kiekvieną

nusižengimą bausdavo liniuote“, todėl mokykloje viešpatavo ideali tvarka. „Jis mus mokė būti sąžiningus ir darbščius“ – taip savo mokytoją apibūdino Stasė Kačinskienė. Deja, atžūsus pasauliniam karui mokykla nustojo veikusi, po karo joje dirbo mokytojas Vincas Sakavičius iš Vaitkūnų kaimo – mokykla buvo įsikūrusi J. Slavinsko namuose. Karo metais vaikai mokėsi Mergiškių kaimo mokykloje, sovietmečiu ji peraugo į septynmetę, vėliau į aštuonmetę mokyklą.

Pati baisiausia liga, pražudžiusi daugybę kaimo gyventojų, buvo maras. Ši neganda dar ir dabar gyva žmonių atmintyje kaip *Gedananska cholera* – tai iki šių dienų išlikęs posakis, kuriuo siekiama išskirti aną baisų įvykį. Pasakojama, kad po maro likę vos kelios nepilnos šeimos. Jonas Monkevičius iš savo senelio sužinojęs, kad ligą iš Afrikos parvežė Mergiškių dvaro ponas. Epidemijai išplitus gyvi liko tik tie, kurie vartojo vaistą „Zingeris“. Besigindamos nuo baisios ligos darbščios moterys per vieną naktį linus išmynė, išbruko, iššukavo, suverpė ir išaudė. Audinį tiesė skersai kelių, kaimą apjuosdavo lininiu siūlu, taip tikėdamos užkirsiančios kelią marui ir gaisrams (pasakojo A. Slavinskas).

Susirgę žmonės nesikreipė į daktarus, „nebuvo visai mados ait, žmonys pasveikdavo, tik maro labai bijojo“. Jie gydėsi žolelėmis, kurių Gedanonyse buvo apšči, o moterys jas žinojo ir prisirinkdavo. Džiovindavo žoles ir šaknis ryšulėliuose, paslėpė nuo saulės; jų prisiruošdavo visiems metams. Aldona Juodytė-Slavinskienė prisiminė, kaip sunkiai sergančią ją žolėmis pagydė anyta Marytė Slavinskienė. Labai sunkių ligų atvejais kreipdavosi į užkalbėtojus „septūnus“. E. Kokaitė-Balsevičienė prisimena, kad susirgusiai 92 metų motinai pagalbos teko kreiptis į užkalbėtoją Stasį Veličką, gyvenusį Gruožninkuose (šalia Onuškio). Ligai atsikartojus „mama griūdavo ir cypdavo nesavu balsu“. Teko eiti pas užkalbėtoją Puscį, gyvenusį net prie Kruonio. Liga neatsikartojė, bet užkalbėtą vandenį teko nešti dar tris kartus.

Susirgusieji rože arba išsigandusieji gydytis traukdavo pas užkalbėtoją Leokadiją Surintienę, gyvenusią gretimame Ustronės kaime. Manoma, kad rožė kyla nuo išgaščio, todėl liaudies gydytoja pašalindavo priešastį (išgaštį) ir ligą (rožę). Ji užkalbėdavo vandenį ir sugirdydavo ligoniui – ligą kaip ranka nuimdavo.

Kaime prie raistų veisėsi gyvatės, todėl neretai įkandavo gyvuliams ar žmogui. Gyveno Gedanonyse gyvačių užkalbėtojas Juozas Kanaševičius. Gyvatei igėlus gyvulio galva ištinsta ir jis krenta; tokiu atveju buvo kviečiamas užkalbėtojas. Jis greitai ateidavo, „kaži ką paburbėdavo, pamosykuodavo rankom ir gyvulys atsikeldavo“. Seniau kaimo moterys ir pačios turėjo nemaža liaudies medicinos žinių, įvairiom žolėm gydė artimuosius, už pagalbą neišleisdamos pinigų kvalifikuotiems gydytojams.

Kryžiaus dienos vyksta šeštą ketvirtadienį po Velykų, prieš Šeštines (šeštas sekmadienis po Velykų). Tai Kristaus Žengimo į dangų šventė. Kryžiaus dienos buvo švenčiamos tris dienas, tuomet nedirbami jokie žemės ūkio darbai. Tai svarbi kaimo šventė; „švėdavom, kada kregždės parskrenda“. Anksti ryte kaimo žmonės susirenka „ant kryžkelės“ (kryžkelė – tai vieta prie kryžiaus) ir eina keliu, meldamiesi už visus mirusius protėvius. Gegužės mėnesį jau vasarajumi apsėti laukai, jie rėželiais gražiai žaliuoja abiejose kelio pusėse. Eisena pagerbia apsėtus laukus. Maldomis siekiama užsitikrinti gerą derlių, protėvių ir dangaus prašoma pagalbos. Kaimiečių eisena pasiekia kapines ir iškilmingai įžengia per vartus. Kapų kryžius merginos jau būna apipynusios gėlių ir žolynų vainikais – ten meldžiamasi už visus mirusiuosius, palaidotus senosiose Gedanonių kapinėse. Šioms iškilmėms vadovaudavo visų gerbiamas, rimtas kaimo ūkininkas, giesmininkas J. Slavinskas.

Kovo 25 dieną kaimo žmonės švėsdavo gandro sugrįžimo dieną. Tai Gandrinės (Zvistavonės). Nieko nedirbdavo, nes sakydavo, kad „tokią dieną nat paukštukas lizduko neveja“. Šeimininkės ankstų rytą į drobinius maišelius pridėdavo pyrago riekelių, saldainių ir pririšdavo ant obels šakų. Pabudę vaikai bėgdavo pasiimti gandro dovanų dairydami aplink, kur jis nuskrido. Tą dieną nė šakelės nuo medelio stengėsi nenulaužti ir jokiū būdu į kambarius neatsinešti. A. Slavinskienė prisiminė, kaip ją barė vyras ir anyta, kai ji, nieko nenučiuokdama, atsinešė šakelių stalui papuošti. Pasak senolių, to daryti negalima, nes „gyvatę į namus atsineši“.

RITA BALSEVIČIŪTĖ

Bronys Savukynas. Į aną, tokį geidžiamą, krantą

Atkelta iš p. 3

Du kartus su Broniu esu susitikusi Druskininkuose. Pirmąkart – prieš daugelį metų, jaunystėje, sutikau jį su draugu (man rodos, tai buvo poetas Jonas Šiožinys) take palei Nemuną, netoli „Dainavos“ sanatorijos. Į klausimą, kur apsistoję, ką žada čia veikti, jis nė neatsakė, tik pamajo nekantriai ranka, būdingu jam gestu iš riešo, Nemuno link ir sušuko džiaugsmingai: „Mano namai anapus. Tai ir einu namo!“ Saulė glostė, upė žvilgėjo, o Bronys, apsilvilkęs vasariniais languotais marškiniais trumpom rankovėm, visas švytėjo tuo Tėviškės ilgiesiu; rodėsi, tuoj nusileis nuo skardžio ir pereis vandeniu į aną, tokį geidžiamą, krantą – *namo*.

Kitą kartą pamačiau Bronį žiemą pačioje „Dainavos“ sanatorijoje. Jis vienas sėdėjo prie didelio apskrito stalo valgykloje. Sakyčiau, apsidžiaugė mane pamatęs ir, pakilęs nuo kėdės, stipriai pakratė ranką. Paklausė, ar nenorėčiau pereiti prie jo stalo. Pasiūlymą priėmiau su džiaugsmu. Žinojau, kad sunkiai serga, nežymiai stebėjau jį ir stebėjau: valgė viską, su apetitu, o po pietų kartais pakviesdavo čia pat prie baro išgerti geros kavos su brendžiu. „Torres“ butelį turėjo ir kambaryje. O gyveno pirmame aukšte, tokiam užkaboryje, kur anksčiau yra buvę gydytojų kabinetai. Jo kambarys buvo tamsokas. Net dieną degė stalinė lempa. Bet kai ant stalo sukrauta daugybė rankraščių ir knygų – visuomet jauku. Buvo atsivežęs darbų – redagavimo ir vertimų. Rūkė jis vonioje. Negalėjo nerūkyti... Kai popiet kviesdavau pasivaikščioti, jis sakydavo jau vaikščiojęs ryte, o dabar nebeturis jėgų. Galbūt. Sanatorijos daktarai, žinodami, kad Bronio padėtis beviltiška, leido jam viską – visokias procedūras, masažą, žolelių vonias, kurios, man rodos, galėjo ir pagreitinti ligos eigą, bet sykiu – šiek tiek palengvinti jo būklę, suteikti malonumą...

Kartą per pietus pasiguodžiau, kad ištrūko soga iš kelių juosmens. O jis man sako: „Tai įsi-siūk!“ Vildamasi, kad adatos bus padėtos drabužių spintoje, kaip kad būdavo įprasta, savo nepasiėmiau. Bronys baisiausiai nustebo: „Tai ką, adatos neturi?“ – „Brony, gal nori pasakyti, kad tu turi?“ – „Žinoma, turiu. Ir dar įvairių spalvų siūlų turiu! Galiu paskolinti.“ Kai vėliau nuėjau pas jį, ilgai neatidarė durų. Išsigandau. Dar pabeldžiau tyliai. O kai atidarė, buvo išbalęs, lyg mieguistas. Žvilgtelėjau į lovą, į pagalvę: „Gal pažadinau? Atleisk man!“ – „Oi ne! Aš dirbau.“ Bet tai buvo netiesa. Tiesiog jis nenorėjo atrodyti silpnas, palieges. Laikėsi iš paskutiniųjų... Davė man adatą su ilgu juodu siūlu, paklausė, gal dar ko reikia. Apsikeitėm knygomis, dalijomės įspūdžiais. Paskui aš išvažiavau, o jis dar liko.

2007-ųjų rudenį matėmės „Kultūros barų“ redakcijoje, kur Bronys dar užeidavo pusdieniui. Skaitė ir leido spausdinti nekoreguotus mano kontroversiškus (taip kai kam atrodė) prisiminimus apie Saulių Macaitį. Už tai jam buvau labai dėkinga. Mačiau dar tą rudenį jį gatvėje sėdint prie kavinukės Gedimino prospekte, priešais Centrinį paštą – čia keli jo pažįstami barzdočiai ateidavo alaus išgerti. Bet tai jau nebuvo įprasta, giminiškai artima kompanija, kokią turėjo „Neringoje“.

Mačiau dar laidą per televiziją – išsamų Bronio interviu prie vieno iš „Neringos“ stalelių. Ne prie jo mėgstamo kampe, bet arčiau šviesos... Kalbėjo gerdamas kavą su brendžiu ir, man regis, rūkydamas. Jam buvo padaryta ši išimtis.

AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ

Eksponentės

Gyvenimas keičiasi ir keičiasi, nesustabdomai keičiasi. Kartais į gera, kartais į bloga, o kartais ir vienaip, ir kitaip iškart. Vargšas žmogau, dėl to esi sutrikęs, nes nenusprendi, kaip tuos pokyčius apibūdinti, ir nežinai, ar iš to juoktis, ar dėl to verkti. Pavyzdžiui, tikrai į gera, kad dabar bet kurią dieną ir bet kurią dienos valandą gali nutapenti į parduotuvę ir nusipirkti šampano – auksinio ar ne auksinio, prancūziško ar neprancūziško – pagal savo norus ir kišenę; bet kartu tikrai ir į bloga, nes pamažu, nenumaldomai vyksta kiti procesai, apsunkinantys to lengvai nusipirkto šampano vartojimą, – prityrusių šampano iššaudytojų skaičiaus eksponentinis mažėjimas garbingose kompanijose (kurioms, be abejonės, priklausai ir tu).

„Visa laimė, kad eksponentinis“, – patylikais sau pamąstai, pasitelkusi savo optimistinio rezervo likučius, nes puikiai žinai, kad eksponentė visą laiką lėtai artėja prie nulio, bet iš tikro niekuomet jo nepasiekia.

Ir štai vieną gražią dieną nutinka kažkas keisto – ar ta eksponentė pamiršta, kaip ji turi elgtis, ar gal kas nors, visai matematikos neišmanantis, staiga nulaužia tą eksponentės galiuką ir prispaudžia jį prie nulio.

Tataigis! O dabar atsikimšinėkite šampaną pačios! Be jokių prityrusių iššaudytojų, nes jie, priešingai nei teigia matematinė logika, pavirto į nulį.

„Visa laimė, kad šampano aš nebemėgstu“, – vėl patylikais ir šiek tiek mažiau optimistiškai sau pamąstai ir pereini prie konjako – jokių problemų su kamščiais, o ir sveikiau, nes rytojaus dieną niekuomet smegenys nesivarto. Ak, puiku, ir dar vienas pranašumas – konjako butelis tuštėja kur kas lėčiau nei šampano. Jei laiku prisiminsi ir sveičiams laiku pacituosi aristokratišką patarlę, kad padoriuose namuose būtina turi būti pradėtas butelis konjako, tai, galima tikėtis, tas butelis ir liks tik aristokratiškai pradėtas, o ne plebėjiškai užbaigtas.

Nenumaldomai ir nepermaldujamai, kažkaip visai ne pamažu, o staiga priartėja dar vienas tavo gimtadienis. Nors visos draugės gerai žino, kad tu šampano nemėgsti, viena, kurią laikai pačia tikriausia drauge, iškrečia kiaulystę – atsineša butelį šampano.

– Juk šiandien ne vien gimtadienis, bet ir tavo suremontuoto buto žvalgytuvės. Reikia gi sienas aplaistyti, – išaiškina ji savo poelgi.

– Prisipažinkit, kas mokate atkimšti šampaną? – klausi ir iškart išdidžiai pasigiri: – Aš tai nemoku, dar neteko būti tokioj draugijoj, kurioj būtų šampano, bet nebūtų šampano iššaudytojų.

Pasirodo, visos tokios pat nekaltos – nė viena per savo ilgą gyvenimą šampano nebandė iššauti.

– Atnešei, tai ir atkimšk, – negailestingai įsakai nesupringajai draugei.

Ši nuoširdžiai puola išpirkti savo kaltės, deja, parklumpą jau pirmajame šio darbo etape – kamščio vielutės ne atsirazgo, bet dar tvirčiau susipina.

– Duok reples, – gailiai paprašo ji.

– Reples?! – kaip aidas atkartoji ir kurį laiką lieki išsižiojusi, nes iki šiol reples esi padavinėjusi tik staliams ir santechnikams. Niekada – šampano atkimšėjams.

– O gal geriau eitumei atrazgyti ir iššauti į vonią? – atgavusi žadą ir paduodama reples bandai mandagiai pasiūlyti pirmuosius žingsnius žengiančiai šampano iššaudytojai saugesnį darbo lauką – po tiekos vargų su visokiais jurgeliais meistreliais visai nesinori, kad ant naujai išdažytų sienų atsirastų nenumatytų pagražinimų. Vonioje plytelės storos, gal neišdauš. Tiesa, ir tenai yra pavojų – kabo veidrodinis.

Moteris su brangiais vėriniais. 1500 m. pr. Kr.

– Tik taikyk į kampa, – nurodai, – kad veidrodžio neišbildintum. Juk žinai, kokią nelaimę namams gali užtraukti sudaužytas veidrodis?

Kai po kiek laiko kyšteli nosį į vonią pasmalsauti, kaip klostosi įvykiai, matai, kad toliau vielutės atrazgymo jie nė per milimetrą nepasistūmėjo. Visos išdidžios damos bando savo rankų stiprumą, bet kamštis šaiposi ir nė krust. Palieki jas toliau įnirtingai darbuotis, tačiau tokio išūlaus kamščio elgesio damos neištveria, nusprendžia, kad bus gerai ir be šampano – juk ant stalo stovi konjakas.

– O kur šampanas? – klausi, grįžusi iš virtuvės.

– Tualete, – sako jos, mįslingai šypsodamosi.

– Tuatele?!

– Taip, tualete. Ten mažiausiai pavojinga, jei dabar jis pats sumanys iššauti. Jokių veidrodžių tenai nėra.

– Na jau ne, per daug garbinga vieta šampanui. O be to, visai nenorėčiau, kad namuose kas nors be perspėjimo imtų šaudyti. Ypač tualete.

Nešiesi nepaklusnųjį šampaną iš tualetu į vonią ir trauki kamštį įsirežusi ir persikreipusi. Kamštis kiek pajuda, atsiranda vilties, bet, deja, ta viltis tuoj pat užgęsta, nes toliau – nė milimetro. Užsiunti ant to kamščio ir ant draugių, choru giedančių, kad nereikia atkimšti. O kai užsiunti, tai

jėgos patrigubėja. Kamštis labai labai iš lėto pradeda judėti butelio kakleliu, bet vis tiek niekaip nepasiekia krašto, t. y. nulinio taško. Ir jau atrodo, kad niekada to nulio nepasiekis.

„Po perkūnais, ir vėl eksponentinis dėsnis, – patylikais pesimistiškai sau pamąstai, – tik šįkart labai norėtusi, kad ta nelemta eksponentė galų gale pasiektų nulį.“

Pagaliau!

– Pššš, – visai tyliai, tarsi pasišaipydamas, sušnypščia butelis.

Nei šūvio, nei išpūdingo garso, pateisinančio tokias dides pastangas ir visokias baimes dėl sienų ir veidrodžių. Šitiek vargo ir vienas šnipštelėjimas! Tiek to, pasiguoskim tu, kad gėrimas vis tiek burbuliuoja, tad dabar galima užsimiršti smagiai geriant burbuliukus.

Čia dabar kas? O dabar tas, kad išdidžios damos jau pradėjo gerti konjaką ir nebemaišys jo su šampanu, tegul ir labai ypatingą charakterį ir kamštį turinčiu. Ir apskritai pasirodo, kad jos šampano nebemėgsta. Burbuliuojantį gėrimą teks išgerti labiausiai prasikaltusioms, ak ne, ne prasikaltusioms, o nusipelnusioms – atnešusijai ir atkimšusijai.

Gerdama kažkaip pamiršti, kad tu jau šampano nebemėgsti, tačiau smegenys tokio aplaidaus užmaršumo neatleidžia ir visu griežtumu primena kitą rytą, skaudžiai besivartydamos kaukolėje. Negana to, jos dar sugalvoja įpulti į nemadingai sentimentalius prisiminimus apie tuos laikus, kai šampano iššaudytojų niekada netrūkdavo.

– Ša, – sakai joms, irgi pereidama į griežtą toną, – progresyvos moterys niekuomet negalvoja apie praeitį. Juk tūkstantį kartų išmintingi psichologai yra pasakę: tik čia ir dabar, ir niekur kitur.

– O kas gi jau čia ir dabar? – nepatenkintos murma jos, egoistiškai galvodamos tik apie savo skausmus ir galimybes pasivartyti bei pasilepinti nieko neveikiant ir negalvojant.

– Pagalvokit, – dar griežčiau įsakai, – juk tam ir esate, kad mąstytumėte, o ne tingiai sau vartytumėtės.

– Čia ir dabar... O gal ir galima paaiškinti... Čia ir dabar labai pablogėjusi kriminogeninė padėtis. Chuliganizmas siaučia visur, netgi ten, kur, atrodytų, neįmanoma – braunasi ir į geležinius matematikos dėsnų seifus. O ten prasi brovęs barbariškai sudarė idealių formų eksponentes.

– O gal patartumėte, kaip apsiginti?

– Labai paprastai – šiais postmodernistiniais ir virtualiais neribotų fantastinių galimybių laikais „būti čia“ gali reikšti „būti ten“. Tad čiuožkite kuo greičiau iš čia į ten, į tą idealios eksponentės pradinį tašką; į tašką, kuriame daug šampano gėrėjų ir iššaudytojų. Nors šampano ten ir nedaug, kur kas mažiau nei čia, bet juk jūs jo nebemėgstate, tiesa?

LAIMA PETRAUSKIENĖ

ŠIAURĖS ATĖNAI

Gerbiami skaitytojai!

Mūsų savaitraštį dažnai būna sunku rasti spaudos kioskuose – platintojams mažo tiražo leidiniai ne itin patrauklūs. Todėl prašome šatėniečius laikraštį prenumeruoti. Tai galima padaryti bet kuriame pašto skyriuje ir nuo bet kurio mėnesio. Taip paremsite laikraštį.

Pusmečio prenumeratos kaina – 45,60 Lt, mėnesio – 7,60 Lt.

Redakcija

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Religija: Gintaras Bleizgys.
Direktorius: Žydrūnas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.

ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1630 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai;www.satenai.lt.

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

